

فصل نامه تخصصی کتابخانه بزرگ
حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی &
سال بیست و ششم | شماره ۱۰۱-۱۰۲ | پائیز و زمستان ۱۳۹۹

فهرست نسخه های موقوفه میرزا احمد حسینی ساوجی (۱۳۰۴ق) محفوظ در کتابخانه آیت الله العظمی گلپایگانی (ره)

علی اکبر صفری *

چکیده

فهرست ۷۳ نسخه خطی موقوفه میرزا احمد ساوجی (متوفی ۱۳۰۴ قمری) که بر کتابخانه آیت الله گلپایگانی وقف شده در این گفتار آمده است. شرح حال و آثار او و متن وقفنامه کتابها همراه با توضیحات سید حسن سبط احمدی نوه ساوجی نیز بیان شده است.

کلیدواژه‌ها

میرزا احمد ساوجی - شرح حال و آثار؛ عالمان قرن ۱۳ و ۱۴؛ وقف کتاب؛ کتابخانه آیت الله گلپایگانی؛ سید حسن سبط احمدی.

* پژوهشگر حوزوی در حوزه کتابشناسی و تراجم نگاری.

فقیه وارسته مرحوم میرزا احمد حسینی ساوجی (درگذشته ۱۳۰۴ ق) یکی از مجتهدین بزرگ شیعه در قرن سیزدهم؛ به گفته اعتماد السلطنه در المآثر و الآثار «شیخ المجتهدین» روزگار قاجار بوده است. علامه شیخ آقابزرگ تهرانی در طبقات اعلام الشيعة با القابی نظیر «عالم فقیه، من مشاهیر علماء عصره و فقهاء»^۱ به معرفی این فقیه دانشمند پرداخته است.

در برخی از وقف نامه های کتابهای خطی وی را چنین ستوده اند: «جناب مستطاب شریعت مآب، حقایق و معارف آداب، علامه العلماء و المحققین، غوث الفضلاء و المجاهدین، کهف الحاج و المعتمرین، حاجی میرزا احمد سلمه الله».^۲ زندگی نامه ایشان را اعتماد السلطنه در باب دهم: تحریر اسماء علماء و فضلاء و ائمه دین کتاب المآثر و الآثار چنین نوشته است:

«حاج میرزا احمد ساوجی؛ از مشاهیر علما و مشایخ بود. خدمت استاد اعظم حاج ملا احمد نراقی، صاحب مستند و مناہج و غیرهما و رئیس مفتخ حاج میرزا مسیح مجتهد طهرانی تحصیل و تکمیل کرد و در سال یک هزار و سیصد و پنج [صحیح یک هزار و سیصد و چهار] به رحمت ایزدی پیوست»^۳

اعتماد السلطنه در منتظم ناصری نیز نام ایشان را در شمار رجال ساوه یاد کرده است.^۴ منابع دیگری نیز به زندگی نامه ایشان پرداخته اند.^۵ بر پایه آگاهی نوادگان ایشان وی در نجف اشرف با ملا علی کنی هم درس بوده و با هم از محضر علمی شیخ مرتضی انصاری بهره برده اند.^۶ این فقیه مجتهد نام و تبار خود را در جنگ مخطوط چنین نوشته است:

«احمد شهاب الدین بن محتشم بن صالح بن محتشم بن مخدوم بن شریف بن لطیف الحسینی الساوجی».

ایشان تاریخ ولادت خود را نیز نیمه ماه رجب ۱۲۱۷ نگاشته است.

۱ نقباء البشر، ج ۱، ص ۱۷۴ و ۲۲۳

۲ نک شماره ۱۴ و ۵۸ همین فهرست.

۳ المآثر و الآثار (چهل سال تاریخ ایران)، ج ۱، ص ۲۲۰ و ۲۷۰

۴ منتظم ناصری، ج ۲، ص ۱۳۰۰ و ج ۳، ص ۲۱۴۵

۵ اعیان الشیعة، ج ۲، ص ۵۹۵، نقباء البشر، ج ۱، ص ۱۱۶-۱۱۷ و ۱۱۶ ش ۲۶۱، گنجینه دانشمندان، ج ۵، ص

۲۹۴، تکمله نجوم السماء، ج ۲، ص ۱۸، مع موسوعات رجال الشیعة، ج ۱، ص ۷۹۱.

۶ فرهیختگان ساوه، ص ۸۰

تاریخ وفات او که به قلم یکی از فرزندانش - مرحوم سید علی - در ذیل این یادداشت
تحریر شده، ربیع الاول ۱۳۰۴ است.

حسینی ساوجی در جنگ خطی خود، مطلبی که درباره قحطی سال ۱۲۸۸ در ساوه^۱
نگاشته، چند آگاهی از زندگی خود بیان کرده است که عبارتند از:

« تولد احقر عباد منتصف شهر رجب المرجب سنه ۱۲۱۷ هزار و دویست و هفده هجری
است و حال تحریر منتصف شهر ربیع الآخر سنه هزار و دویست و هشتاد و نه است. هفتاد و
دو سال تقریباً از سنین عمرم گذشته. باز همان احمد پارینه ام و غافل دیرینه ام.

استغفرالله ربی و أتوب الیه، در مدّت سی و هفت سال مشغول کسب کمالات ظاهری و
باطنی و سیاحت بلاد عراق و فارس و خراسان و دارالمرز و آذربایجان و دریای عمان و بعضی
از بلاد یمن و حجاز و غیرهما از بلاد روم بودم.

بعد اللتیا و التی در تاریخ یوم اثین، ثانی من شهر ربیع الثانی سنه ۱۲۵۴ بند گران تزویج
بر پای نفس اماره نهادم. نیمه شعبان آن سال زفاف واقع شد. تا سنه هزار و دویست و هشتاد،
خداوند شانزده اولاد کرامت فرمود. نصفی به عالم باقی ارتحال نموده، هشت دیگر در عالم
فانی باقی می باشند.

تاریخ تولد باز ماندگان بدین تفصیل است:

- تولد عذرا، نیمه جمادی الاولى سنه ۱۲۵۵.

- میرزا داوود شانزدهم ذی الحجة ۱۲۵۶.

- میرزا رضا، هفتم ذیقعدة، سنه ۱۲۵۹،

- هشتم ربیع الاول، سنه ۱۲۶۳ ابوالحسن متولد شد.

- در سنه ۱۲۶۹ شیرین خانم تشریف آورده [است].

- سنه ۱۲۷۲ سکینه متولد شد.

- تولد عبد الحسین، چهارم شهر صفر المظفر سنه ۱۲۷۵...

۱ این متن در مجله میراث شهاب (سال بیستم، ۱۳۹۳، شماره دوم و سوم، پیاپی ۷۶-۷۷، صص ۱۲۹-۱۴۶) به
کوشش نگارنده سطور به چاپ رسید.

حرّره العبد الجانی احمد شهاب الدین بن محشتم بن صالح بن محتشم بن مخدوم بن شریف بن لطیف الحسینی الساوجی»

[حاشیه در ذیل نام مولف]: «و قد ارتحل عن دار الغرور الی دار الخلود مصنّف هذا السطور، فی شهر ربیع الأولی سنة ۱۳۰۴ سنه هزار و سیصد و چهار هجری نبوی غفر الله له و اعلى الله مقامه و رفع درجته حرّره ابن مصنف، علی»
نکته دیگر اینکه صبیّه ایشان عذرا خانم، متعلّقه آیت الله سید اسماعیل حسینی ساوجی^۱ و صبیّه دیگر سکینه خاتون، همسر عالم بزرگ ساوه میرزا مسیح ساوجی بوده اند و صبیّه دیگر در کودکی از دنیا رفته است.

آرامگاه میرزا احمد حسینی ساوجی در قبرستان شیخان قم، در کنار مزار محدث بزرگ شیعه و اصحاب امامان حضرت صادق و موسی بن جعفر و علی بن موسی الرضا علیهم السلام؛ زکریا بن ادريس اشعری قمی قرار دارد.

سنگ نوشته مزار ایشان بدین شرح است:

«الناس موتی و أهل العلم أحياء، هذا مرقد الشريف و مضجع المنيف، للسید الجلیل و الحبر النبیل، صاحب نفس الزکّیة و المقامات العلیة و جامع العلوم العقلیة و النقلیة، الحاج میرزا احمد الساوجی قدّس سرّه، تاریخ وفاته ربیع الأول سنة ۱۳۰۴ قمریة، تاریخ تجدید اللوح شوال المکرم ۱۴۱۹ قمریة»

خاندان این عالم فقیه با نام های سادات سبط احمدی و سجادی و حامدی و امیدوار و حجت الاسلامی و تدین و هاشمی و حامدی و رضوانی و حسینی و شیخ الاسلامی در تهران و قم و ساوه و دیگر شهرها شهرت دارند.

حاج سیّاح محلاتی در سفرنامه خود گزارش دیدار خود با ایشان را چنین نوشته است:

«...چون در ساوه و اطراف، بلکه در شهرهای دیگر زهد و صحت عمل و علم و فضل جناب حاجی میرزا احمد سید جلیل القدر که عالم ساوه است، مشهور و دیدن چنین

۱ در المائو الآثار (چهل سال تاریخ ایران)، ج ۱، ص ۲۷۰ آمده است: «حاج سید اسماعیل، شیخ الاسلام آن ملک است و در علم و فضل مقامی عالی دارد. فرزند دانشمندش ابو محمد که از بطن صبیّه شیخ المجتهدین مرحوم حاج میرزا احمد می باشد...»

شخصی غنیمت است. منزل او را پرسیدم. در کنار شهر، خانه متوسط گلی را نشان دادند. بدر خانه رسیده سیدی را دیده پرسیدم: آیا بحضور آقا می توان رسید؟ گفت: الان عرض میکنم. رفته برگشته مرا وارد عمارتی کرد که هنوز ناتمام بود و برد به اطاقی. دیدم فرش نمدی گسترانیده و تشک کرباسی روی آن هست. شخص پیر بلند قدی با ریش تنک. شبکلاهی در سر. پیراهنی و لباس کرباسی در بر داشت. بعد از سلام نشستم و از هر طرف صحبت پیوستم. دیدم بسیار ضعیف دارد.

پس پرسید: درجهان دینی مانند دین اسلام دیده ای که توپ توحیدش دلها را بشکافد؟
گفتم: واقعا تقریر با ربیبی فرمودید. مقصود چه بود؟
فرمود: بلی! کلمه لا اله الا الله.

گفتم: هرگز دینی این مقام توحید را ندارد، لکن افسوس مسلمانان قدر اسلام را ندانسته، اخوت اسلامی را مبدل به نفاق و اغراض کرده اند، عمل اسلام را ملل دیگر برده اند.
گویا خونش بدوران آمده گفت: آه از دست زمامداران اسلام! آیا شما حاجی محمد ابراهیم را دیده بودید؟ فرمود: کلباسی؟
گفتم: سنم مقتضی ملاقات او نبود.

فرمود: از همین اسم آن مرحوم سادگی می بارید. الفاظ آخوند و شیخ و ملا و آقا به خود نچسبانیده. تجارت میکرد. أبدا در اسلام ملایی و شیخی عنوان ندارد. همه مسلمانان در اسلام برادر و برابر مقرر گر دیده اند. همه باید عالم باشند، به درجه که بتوانند. همه باید با دسترنج خود نان خورند. وقتی بآن مرحوم گفتند: آخوندی دزدی کرده فرمود: خیر! بگوئید دزدی آخوند شده. مگر آخوند یا عابد یا زاهد یا مقرر به خدا، به لباس است؟ اگر لباس مخصوص نباشد، قدرش در نزد خدا کمتر میشود؟ یا خدا او را اشتباه می کند؟ واضح است این امتیاز لباس برای مردم و هزاران مقاصد است که یکی در اسلام برای لباس مقرر نشده. لباس پیغمبر (ص)، امیرالمومنین (ع) و ابوبکر و عمر و حسین و یزید و معاویه و سایر خلق، یکی و همه متعارف زمان بود. باری دیوانیان ما را ضایع کردند. هرکس به میلشان رفتار نمود، رواج داده، آقا و نایب خدا و رسول ساختند. حکم او را حکم الله نامیدند. هر یک به میلشان

اطاعت نکرد، منزوی کردند. اشرار دو طایفه دست بهم داده، خوبان را ذلیل و بدان را عزیز کردند. دین ما را مایه دنیا گردانیدند. مردم بیچاره را فریب دادند. عوام هم قوه ممیزه ندارند. نیک و بد را تمیز نمیدهند. بلکه مناط، احترام و رواج در نزد حکام را میدانند. نمیدانم اینان در حضور خدا و رسول (ص) چه جواب خواهند داد؟

از صحبت او معلوم میشد که خیلی تعصب دین را دارد. پس فرمود: خشنودم از اینکه عمرم به آخر رسیده، از دیدار این مردم منافق خلاص میشوم... پس از این مقامات، حرارتی در وجود کسی هم اهل درد نیست. پس فرمود به پسرش که قدری میوه حاضر کردند، یک دانه انار با این سید محترم پیدا شده، فرمود کمال امتنان برداشته، اجازه مرخصی حاصل نمودم، پسرش به مشایعت همراهی کرد تا به منزل آمدم^۱

حجة الاسلام و المسلمین سید حسن سبط احمدی (دامت توفیقاته) یکی از نوادگان ایشان، به درخواست نگارنده سطور، مطلبی درباره جد بزرگوارشان مرقوم فرمودند، که بدین شرح است:

بسم الله الرحمن الرحيم؛ قال الله تبارک و تعالی: اِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ان الله عزيز غفور. حمد بی عد و ستایش بی حد شایسته و سزاوار ساحت قدس خالق بی شریک و بی معینی است که سراسر کائنات و عالم وجود را با اراده و مشیتش بیافرید و بهر چیزی در جای خود خاصیت و اثری بخشید، و تمام نعمتها و برکاتش را برای بندگانش قرار داد. چه خوش گفته شاعر:

من نکردم خلق تا سودی کنم بلکه تا بر بندگان جودی کنم
سپس برای هدایت و راهنمایی بندگان و برقرار نمودن نظم و عدالت در میان آنان در این جهان سلسله جلیله انبیاء عظام و رسولان عالی مقام را فرستاد؛ این آیه شریفه در سوره مبارکه جمعه، حاکی از این مطلب است: «هو الذی بعث فی الاممیین رسولا منهم یتلوا علیهم آیاته و یرکبهم و یعلمهم الکتاب و الحکمة» آنان مبعوث شدند از طرف پروردگار، آیات آسمانی و احکام الهی را برای آنان بخوانند و ایشان با عمل نمودن بآنها رستگار شوند و به سعادت ابدی

۱ سفرنامه سیاح یا دوره مخوف و وحشت، ص ۱۹۶-۱۹۸

برسند و چون مسئیت الهی و تقدیر ربّانی برای بندگان بر استمرار و ادامه نعمت هدایت بوده است، لذا بعد از تنفیذ اصل مسلم و سنت محکم مات الناس حتی الانبیاء، سلسله جلیله اوصیاء و جانشینان آنان در هر عصر و زمان، این بار سنگین هدایت بندگان را بر عهده گرفتند و به راستی که با همه مشکلات و آزار و اذیتها بوظائف شاقّه خود عمل نمودند و فرمایش پر ارزش «ما أودی نبي مثل ما أودیت» شاهد است.

تا در این صراط مستقیم و مسیر قویم نوبت قبول این مسولیت خطیر و رهبری کبیر به وجود مقدس و نازنین حضرت خاتم الوصیین و بقية الماضین، ناموس دهر و امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف رسید. در چنین مقطع حساس زمان، ذات مقدس پروردگار زمین و آسمان بنا بر مصلحت بندگان، لباس غیبت و نهران بر اندام شریف و مقدّسش پوشانید، امید است که هرچه زودتر این چشمان رمد دیده محبان و شیعیان، به نور جمال دل آرایش روشن و منورگردد. آمین رب العالمین.

چون بندگان مومن در این عصر و دوران غیبت کبری و شهر آشوب بلاد، دسترسی به وجود مقدّس حجّت و امام زمان نداشتند، حق تعالی جلّ و علا بار مسولیت ارشاد و هدایت را بر دوش علماء راستین و متّقین و عالمین به احکام دین نهاد و آنان را حجّت و مرجع بندگان قرار داد، تا به مرور زمان در قرن سیزدهم از هجرت خاتم رسولان صلی الله علیه و آله و سلّم، عالمی با فضیلت و حقیقت و معنویت از خاندان پاکان و از دودمان اشرف پیمبران، بنام مرحوم حاج میرزا احمد ساوجی قدّس سره، همچون خورشیدی درخشان در افق بلاد ساوه طلوع نمود و به نور افشانی و انجام وظائف دینی مشغول گردید. آری!

یک دهان خواهم به پهنای فلک تا بگویم وصف آن رشک ملک

این شخصیت والا و جامع کمالات علمی و معنوی و عرفانی و همچنین در علوم غریبه جفر و رمل و احضار استاد بوده اند، بعضی از قضایا و داستان های جالب از آن بزرگوار به ما رسیده، که نقل آنها موجب تطویل کلام است. چه خوش گفته: گنجایش بحر در سبو ممکن نیست، بعضی از ارباب تراجم مّطلع، نقل اجمالی از احوال آن بزرگوار نموده اند. اینک این حقیر بنا به تقاضای بعضی از دوستان اهل معرفت یکی از قضایایی که حاکی

از مقامات معنوی و روحانی آن مرحوم می‌باشد و لساناً به ما رسیده است، نقل می‌کنم تا چه قبول افتد و چه در نظر آید.

در اواخر زمان حیات این عالم مجهول القدر، ناصرالدین شاه قاجار برای ملاقات و زیارت ایشان از تهران به ساوه می‌آیند، ظاهراً در فصل تابستان و هوا گرم بوده است. آن زمان در منزل مسکونی مرحوم حاج آقا دار و درخت زیادی وجود داشته، پشه‌های مزاحم فراوانی به چشم می‌خورده و این دیدار هم در شب بوده است. بعد از مقداری جلوس و صحبت پادشاه ایران، برای خداحافظی به مرحوم حاج آقا عرض می‌کند: «امر و فرمایشی است؟» ایشان سر مبارک به زیر انداخته، جوابی نمی‌گویند. ناصرالدین شاه برای بار دوم همان جمله را تکرار می‌کنند، ولی جوابی نمی‌شنوند. خلاصه پس از مرتبه سوم، سر مبارک را بلند می‌کنند و در جواب ایشان چنین می‌فرمایند: «به این پشه‌ها امر می‌کنم که از این اطاق بیرون بروند». نقل شده همه آنها دست جمعی از اطاق و اطراف چراغ بیرون رفتند. لا یخفی لطف هذه الجواب لالولی الالباب. آری در حدیث آمده که حق تعالی جَلّ جلاله فرموده: «عبدی أطعنی حتی أجعلک مثلی» در خاتمه این جمله را با جرأت و اعتقاد کامل می‌گویم، این کلمات و مقالات هرچه بیشتر و مفصل‌تر باشد، ابداً تاثیری در مقامات و حقیقت ایشان نمی‌کند. عاش سعیدا ومات سعیدا.

ضمیمه ترجمه حالات

لازم به تذکر است که یکی از فرزندان ایشان یعنی مرحوم مغفور سید ابوالحسن اعلی‌الله مقامه، أعلم و أتقی و أزهّد فرزندان پدرشان بوده است و به تعبیر و گفته یکی از معمرین آقایان اهل منبر در ساوه، که ایشان را در زمان حیاتشان درک کرده بوده است، می‌فرمود: مرحوم آقا سید ابوالحسن قدّس سره، در زهد و تقوا و پاکی نفس، بمنزله عیسی عصر و زمان خودش می‌بود. بجاست تحریر و نقل این داستان جالب که حاکی از قداست نفس و طهارت باطنی و محبوبیت خاص ایشان در نزد پدر بزرگوارشان دارد، را به مناسبت احوال و ترجمه والد معظمشان نقل کنم تا ختامه مسک باشد.

خلاصه داستان؛ این مرحوم مغفور به خاطر همان جنبه‌های علمی و معنوی که داشتند، قهراً مورد علاقه و توجه خاصّ والد معظم و مکرمشان بودند، تا این که ایشان را بعد از خود

وصیّ شرعی خویش قرار داده بود، با اینکه فرزندان دیگر از ایشان بزرگتر بودند، لذا این عمل و انتخاب برای آنان سنگین تلقی شده بود و باطنا ناراحت بودند، ولی جرأت اظهار و ابراز نداشتند. پدر بزرگوار عالی قدر به فراست و دید باطنی دریافت و مطلع شد. ناچار برای حل این معماّ روزی ایشان را - یعنی همین فرزند محبوب و مورد نظر را - به بهانه ای برای انجام کاری، به باغات و املاکی که در اطراف شهر ساوه داشتند، فرستادند، سپس همان روز بقیّه فرزندان را احضار نموده، و مطالبی با این مضامین فرمودند: «من این فرزند عزیزم، برادر شما را که سنّاً کوچکتر از همه است، قلباً بیشتر از همه دوست دارم. اکنون احساس می کنم که این عمل برای شما سنگین و باعث ناراحتی باطنی شده است، ولی علت و وجهی دارد که می گویم، تا بدانید».

همه سراپا گوش شدند: «فرزندان عزیزم! من در طالع ایشان دیده ام که زودتر از همه شما از دنیا می رود، لذا به خاطر این، می خواهم محبت و علاقه قلبی خویش را به ایشان اظهار و ابراز کنم، تا باعث تشفی قلبم گردد. خاطر جمع و مطمئن باشید» لذا همه فرزندان و برادران بعد از شنیدن این مطلب و خبر پنهان از لسان پدر بزرگوارشان، نسبت به برادر خویش فوق العاده احترام و تکریم می نمودند. آری «درسی نبود هر آنچه در سینه بود». رحمه الله تعالی أجمعین. ناگفته نماند که دو بزرگوار - پدر و پسر - قبر شریف و مضجع منیف شان در قبرستان شیخان قم صانها الله عن التصادم و در کنار قبور و مزار محدّثین شیعه و اصحاب بزرگ امامان معصوم یعنی حضرات امامان صادق و آقا موسی بن جعفر و حضرت علی بن موسی الرضا صلوات علیهم اجمعین قرار دارد. حشرهم الله جميعا مع أولیاء المقربین أئمتنا المعصومین وألحقنا بهم. نویسنده این کلمات حسن بن عباس بن عماد بن ابوالحسن بن احمد الحسینی الساجی»

فهرست تألیفات میرزا احمد حسینی ساوجی

- حاشیه بر کتاب نقد الرجال:

نگاشته مصطفی بن حسین حسینی تفرشی (قرن ۱۱). وی بر این معجم رجالی که راویان شیعه را به ترتیب حروف الفبائی اول اسماء آنها جمع آوری نموده، حاشیه زده است. نسخه منحصر به فرد

این اثر که به قلم مولف تحریر شده، در کتابخانه آیت الله گلپایگانی نگهداری می شود.

- شرح الفیه شهید اول:

وی در این اثر که حاوی هزار مساله فرعی از نماز را شامل است، شرح داده است. نسخه منحصر به فرد این اثر جزء مجموعه شماره ۱۱۶/۴۰ در کتابخانه آیت الله گلپایگانی نگهداری می شود. این شرح با عنوان قوله - قوله تالیف شده، و در آن مقدمه و سه فصل الفیه شهید شرح داده شده و بخش خاتمه در این نسخه موجود نیست. این شرح به قلم نویسنده به نسخ کتابت شده و در حواشی داری تصحیح و افزوده هایی از مولف است.

آغاز این اثر چنین است: «قوله وهی مرتبة علی مقدمة وفصول ثلاثة وخاتمة اما المقدمة ففی تعريف الصلوة و تقسیمها و ذکر من الصلوة علیه اما الفصول الثلاثة فالفصل الأول فی المقدمات و الثاني فی المقارنات و الثالث فی المنافیات اما الخاتمة ففی خلل الواقع فی الصلوة الیومیة و ذکر خصوصیات باقی الصلوة المفروضة...»

- جنگ خطی:

شامل مطالب علمی و و اشعار و از جمله سروده های ایشان و شرح مسافرتها و زندگی نامه و همچنین صورت مباحثه ای که در شیراز با یکی از زنان دانشمندان آن شهر انجام داده به قلم خودشان موجود است. این جنگ در نزد نوادگان نویسنده نگهداری می شود.

- جنگ دیگر:

شامل احادیث، تاریخ موالید، فوائد تاریخی، تاریخ اهل بیت علیهم السلام و خلفای بنی عباس و بنی امیه، تاریخ دانشمندان شیعه قرن هفتم، فهرست کتابخانه خصوصی مولف، فواید طبی، منتخبات کشکول شیخ بهایی، تاریخ قحطی ۱۲۸۸ق، شرح الفیه شهید اول، تلخیص المفتاح خطیب قزوینی و... این اثر به شماره ۱۱۶/۴۰ در کتابخانه آیت الله گلپایگانی ثبت شده است.

- جنگ دیگر:

این جنگ نیز در نزد یکی از نوادگانش سید کمال رضوانی فرزند میرزا اسد الله رضوانی فرزند میرزا داود فرزند میرزا احمد ساوجی در ساوه نگهداری می شود. دکتر ابوالقاسم

فخاریان در کتاب فرهیختگان ساوه^۱ بخشهای از این جنگ را آورده است، که عبارتند از: چند غزل و قصیده از میرزا احمد ساوجی، قصیده در وصف اهالی قم، قصیده در وصف شهر ساوه، تاریخ وفات حاجی محمد رضای شیخ یونس قمی، ماده تاریخ آب انبار حاجی محمد رضای جراح ساوه ای، در احوال والد ماجدشان سید محتشم، در اندرز به فرزندش میرزا داود، نامه به یکی از مستوفیان در فن انشاء و شماری از احادیث و فواید و حکایات.

- **لُبُّ لُبَاب:**

این اثر در چهار مجلد تدوین شده است. مولف در سال ۱۲۸۳ به نگارش جلد دوم اشتغال داشته است. قسمت هایی از این کتاب بویژه جلد یک و دو این کتاب در مجموعه پیش گفته آمده است.

مولف در شرح این کتاب نوشته است: «چون در ازمنه سالفه، تاریخی مختصر مسمی بلب لباب در احوال سلاطین عجم پادشاهان یزدجرد و خلافت عمر بن الخطاب نوشته بودم، در این ایام که سنه ۱۲۸۳ است، مصمم آنم که مجلد دوم را در شرح احوال انبیاء و اولیاء و مجلد سیم را از سال اول هجری تا سنه تناثر نجوم که سنه سیصد و بیست و نه و انقطاع سفرای حضرت خاتم الأولیاء سلام الله علیه و اول غیبت کبری آن حضرت است، نگاشته شود و مجلد چهارم در احوال سلاطین و علماء و اکابر که در غیبت کبری تا حال تحریر به عرصه وجود آمده و رفته اند، قلمی دارم، لهذا برخی از احوال سنه تناثر نجوم و بعدها که در نظر است ملاحظه می شود، بجهت تذکره در این اوراق ثبت می نمایم، تا در وقت ضرورت از خاطر محو نشود...»

- **رساله ای در تجوید:**

این اثر را برای فرزندشان میرزا داوود نوشته است.

تاریخچه کتابخانه موقوفه میرزا احمد حسینی ساوجی و وقف و تولیت آن
 همت بلند مرحوم میرزا احمد حسینی ساوجی که خود در مرتبه بلند مرجعیت دانش و ادب

۱ فرهیختگان ساوه، ص ۸۶-۱۱۲

و فرهنگ بوده، مهمترین سبب فراهم آمدن کتاب های این کتابخانه است. بیشتر این آثار برای استفاده طلاب و محصلین علوم دینی در حوزه درس ایشان گرد آمده است. تاریخ آغاز وقف کتاب ها در ۱۲۵۴ ق است و تا پایان عمر واقف نزدیک به پنجاه سال کتابها فراهم آمده است. پس از وفات وی نیز طی سال های مختلف، متولیان به تعداد کتاب ها افزوده اند.

نگاهی بر چند وقف نامه از این کتابخانه

یادداشتی روی برگ نسخه مسالک الافهام (شماره ۶۷) به قلم میرزا احمد حسینی ساوجی درباره کتابهای موقوفه در تاریخ ۱۲۸۰ چنین آمده است:

بسم الله الرحمن الرحيم؛ الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام على محمد و آله الطاهرين و بعد چون این غریق بحر عصیان، احمد بن محتشم الحسینی الساوجی، در سنه ۱۲۵۴ و بعدها کتب چند وقف نموده بودم و در سنه ۱۲۷۹ که سال عمرم بشصت و چهار رسیده بود و ایام رحیل نزدیک شده بود، وصیت کرده بودم که بعضی از باقی کتبم را نیز وقف نمایند، لهذا در عشر اول محرم الحرام سنه ۱۲۸۰ توفیق یافته آنها را وقف عام نمودم، به تفصیل کتب موقوفه و سنوات ماضیه: مجمع البیان تا اعراف، شرایع مجلد مفقود شده، قواعد علامه، مختصر النافع، دروس، شرح لمعه، استبصار، شرح مختصر اصول، اشارات الاصول، زبدة الاصول، مفاتیح ملامحسن فیض، نقد الرجال، خلاصه علامه، تذکره هیأت، دیوان اشعار امیرالمؤمنین، مخزن البکاء، تحفة الزائر، شرح زبده با دو رساله دیگر در یک مجلد، کتب موقوفه فی هذه السنة: سرائر تمام مجلد، شرح کبیر تمام در سه مجلد، مسالک در دو مجلد، وسائل تمام در چهار مجلد، مجمع الفائده در دو مجلد، تمهید القواعد. «احمد الحسینی»

روی برگ آغازین نسخه مطول (شماره ۵۸) میرزا کاظم و میرزا مهدی و میرزا ابوالقاسم (فرزندان کاتب نسخه؛ میرزا رحیم) وقف نامه ای با این متن نوشته شده است:

«بسم الله، الحمد لله الواقف على الضماير و السراير و الصلاة و السلام على خير خلقه و خاتم أنبيائه محمد و آله الطيبين الطاهرين و بعد وقف مؤبد و حبس مخلد نمودند عالیجنابان آقا میرزا کاظم و آقامیرزا مهدی و میرزا ابوالقاسم اولاد مرحوم حاجی میرزا رحیم، این یک مجلد کتاب مطول بر کافه طلاب اثنی عشریّه و تولیت آن را مفوض نمودند به جناب

مستطاب شریعت مآب، حقایق و معارف آداب، علامه العلماء و المحققین، غوث الفضلاء و المجاهدین، کھف الحاج و المعتمرین، حاجی میرزا احمد سلّمہ اللہ و آن کان حیّاً و بعد بأورع و اتقای اولاد امجاد آن جناب، و بعد به اورع و اتقای علمای بلده طیّبه ساوه، و ثواب آن نثار روح والد مرحوم خود نمودند، مقرر آن کہ هر شش ماهی یک دفعه از ملاحظه خود بگذرانند و بعد به هر کس کہ شایسته و صلاح دانند قبض گرفته بدهند. فمن بدّله بعد ما سمعه فإثمه علی الذین یبدّلونه، فی شهر ربیع المولود، یونیت نیل هجریه ۱۲۸۷»

وقفنامه نسخه نقد الرجال (شماره ۴) این گونه تنظیم شده است:

«هو الواقف علی الضمائر، وقف صحیح شرعی نمودم اقلّ عباد لله احمد بن محتشم الحسینی الساجی، این مجلد کتاب را قربه الی الله و طلباً لمرضاته، بر کافه طلاب فرقه اثنی عشریه، کہ قابل انتفاع از آن می باشند و تولیت آن را مفوض نمودم بخود مادام الحیوة، و بعد بر افقه اولاد ذکور خود نسلاً بعد نسل، و بر فرض انقراض العیاذ باللہ، تولیت مفوض است بر اعلم اولاد ذکوری کہ از اناث اناث باشد، بطناً بعد بطن، و بعد بر اورع و اتقی محصلین و مشتغلین بلده طیبه ساوه، و ضمیمه وقف علی النهج المزبور جاری شد از بابت تولیت، قبض نمودم و کان ذالک فی شهر صفر المظفر سنه ۱۲۵۵»

[تتمه] توضیح این کہ بر مبنی کہ در سلسله ذکور اناث مذکور شد، خاصه این کتاب است و آنچه پس از این توفیق وقفیت آن با هم داخل این مرحله در کتب هستند کہ قبل وقف نمودم، غیر ملتفت الیها بوده است، بعض کتب نماینده موقوفه در ساوه، استبصار، شرح مختصر، شرایع، زبده، مفاتیح ملا محسن، تذکره و هیئت، اقوال حضرت امیر، اشارات الاصول جلد اول.

پشت برگ نخست نسخه استبصار (شماره ۲۴) این وقف نامه به یادگار مانده است:

«ستایش بی حد و نیایش فزون از عد خاص، ذات کریمی است کہ کالای والای آلایش بر عامّه نعمت خوارگان وقف عام است و عفو و رحمت عامش خاصه اهل ایمان، حسن بر دوام و درود بی پایان و محمّدت شایان شایسته، نثار بزم سر حلقه اهل خود و مرکز دایره وجود، ابوالقاسم احمد محمود امت و اوصیاء طیبین و ذراری طاهرین آن جناب، کہ متولیان ارشاد طریق سدادند و ناظران اصلاح فساد امور معاش و معاد عبادند؛ وقف موبد و حبس

مخلّد نمودم، این یک جلد کتاب را با چهل و نه جلد دیگر، بر کافه طلاب فرقه اثنی عشریه و تولیت آن را مفوض نمودم بخود، ما دمّت حیا و بر اُروع و اتقای اولاد خود، نسلأ بعد نسل، و بعد بر اتقای علماء و طلاب بلده طیبه ساوه، مقرر اینکه متولیان طبقات، در طول شش نقطه اعتدال و انقلاب، کتب را جمع نموده و ملاحظه نمایند، و بعد به هر که صلاح دانند تسلیم نمایند و قبض دریافت نمایند، موقوف علیهم زیاد بر شش ماه کتب را نگاه ندارند و کان فی ۱۶ شهر ربیع الاولی ۱۲۸۷»

پیوست نسخه مختصر النافع (شماره ۵) این وقف نامه است:

«بسمله، وقف عام نمودم این کتاب را بر طلاب فرقه اثنی عشریه و تولیت را مخصوص نمودم بخود مادام الحیوة و بعد بر افقه اولاد، ذکور نسلأ بعد نسل و بعد بر ذکور اناث ایشان و بعد بر ذکور اناث خودم، به نهجی که در وقفنامه شرح که نوشته ام و اجرای صیغه وقف نمودم، من حسب التولية تصرف حاصل شد و کان ذالک فی شهر صفر ۱۲۵۶»

روی برگ نسخه کنز العرفان (شماره ۱) وقف را چنین شرح داده است:

«بسم الله الرحمن الرحيم؛ هو الواقف علی السرائر، یوم ششم شهر جمادی الاولی، وقف نمودم این مجلد کتاب کنز العرفان را با مجلد دیگر بر طلاب شیعه اثنی عشریه، و تولیت آن را مفوض نموده بخود ما دمّت حیا و بعد بر اعلم اولاد خود ابوالحسن، و بعد بر اتقای اولاد ذکور خود و اولاد و اولاد ایشان نسل بعد نسل و بعد بر عدول المؤمنین بلده ساوه، الاعدل فالأعدل، و صیغه جاری شد و از بابت تولیت تصرف نمودم؛ حرره العبد احمد بن محتشم الحسینی سنه ۱۲۹۸»

در برگ ۷۰ نسخه صیغ العقود شماره ۳۱ این عبارت دیده می شود:

«بسم الله تعالی، هذا الكتاب من تملك جناب سلاله السادات العظام، خیر الحاج، حاجی میرزا احمد ساوجی ابن میر محتشم بن میر صالح، الذی جدی من طرف امی بواسطتین و جد من طرف ابیه، الذی هو واسطة واحدة، لأنّ امی كانت ابنة میر رضی، کان هو خالة لمیر محتشم، حررها محمد رضا المتخلص بغریب، ابن خیر الحاج حاجی محمد

الساجی، المشهور المعروف المشغول بتجارة البزّار و هو حرفة ابن استاد رضا الصانع لصنع الصياغة الذهب و الفضة، و بنوه بنبته الزری و لكن و شغلی و عملی الحمد لله و المنة له علی الآن تحصيل العلوم سیما الف»

متن وقف نامه میرزا احمد حسینی ساوجی بر نسخه معالم الاصول (شماره ۳۰) چنین است:

«ستایش بی حد و نیایش فزون از حد، خاص ذات کریمی است که کالای والای آایش وقف عام است و عفو و رحمت عامش خاصه اهل ایمان را حسن بر دوام، و درود بی پایان و مجدت شایان، نثار بزم سر حلقه خود و مرکز دایره وجود، ابوالقاسم احمد محمود است و ذراری طاهرین و اوصیای طیبین آنجناب، که متولیان ارشاد طریق سدادند و ناظران اصلاح فساد امور معاش و معاد عبادند، و بعد وقف و حبس مخلد نمودم این یک جلد کتاب را به انضمام چهل و نه مجلد دیگر، بر کافه طلاب فرقه اثنی عشریه و تولیت آن را مفوض نمودم بخود، ما دمّت حیّا و بعد بر اورع و اتقای اولاد خود نسلاً بعد نسل، و بعد بر اتقای علماء بلده ساوه، مقرر اینکه متولیان طبقات در حلول شش نقطه اعتدال و انقلاب، کتب را جمع نموده و ملاحظه نمایند و بعد به هر که صلاح دانند تسلیم نموده، قبض دریافت نمایند و صیغه وقف علی نهج المزبور جاری، به تاریخ شهر ربیع الاول ۱۲۸۱، محل مهر بیضوی «احمد الحسینی ۱۲۷۴».

وقف نامه نسخه معتصم الشیعة (شماره ۲۹) بدین شرح است:

«بسم الله، الحمد لله، وقف نمودم بوکالت از جانب ورثه مغفرت مآب، عالی جناب، خیر الحاج، حاجی میرزا ابوالقاسم پل آبادی، این مجلد را با هفت مجلد دیگر از کتب آن مرحوم و اجزای چند از شرح کبیر و غیره، قربه الی الله و طلباً لمرضاته، برکافه طلاب فرقه اثنی عشریه، که قابل انتفاع از آنها باشند و تولیت آن را مفوض نمودم مادام الحیوة و بعد بر فقیه بلده ساوه و بعد بر آفقه بلد دارالایمان قم و بعد بر اتقای محصلین بلدتین و صیغه وقف جاری شد و از بابت تولیت تصرف نمودم و کان ذالک فی شهر شوال المکرم ۱۲۶۹»

نسخه های درسی مکرر و تحریر وقف نامه به قلم ایشان، بیانگر آن است وجود ایشان در شهر ساوه در ترویج علم و فرهنگ و رونق کتابت نسخه ها و استفاده جهت آموزش و تدریس در حوزه علمیه ساوه و تربیت طلاب و فضلاء، نقش بسزائی داشته است. حتی در روستاهای این منطقه نیز علم و کتاب رونق بیشتری از سایر مناطق داشته است، نام برخی روستاها همانند پیل آباد و ...، در انجامه نسخه ها، گواهی برای کتابت و نسخه نویسی و نیاز علمی عالمان و ساکنان این بلاد بوده است. شماری از نسخه ها از طرف خانواده های مولفین آثار و کاتبان نسخه ها وقف گردیده است.

تعیین تولیت وقف بر اولاد ایشان بویژه اولاد اهل علم از دلایل دیگر ماندگاری این کتابخانه است. به مرور زمان با گذشت چند نسل از وقف این کتابها متولیان نیز به شمار این کتابها افزوده و در نگهداری آن از هیچ کوششی فروگذار نبوده اند.

این کتابخانه در زمان زندگی، مورد استفاده میرزا احمد حسینی ساوجی و فرزندان و شاگردان و دیگر طلاب و اهالی ساوه قرار داشت. براساس وصیت ایشان پس از درگذشت او، می بایست در نزد اعلم و اتقی و ازهد اولاد نگهداری شود، بر همین شیوه پس از وفات او به فرزندش سید عبدالحسین و پس از درگذشت او به فرزند دیگر واقف، سید ابوالحسن واگذار گردید. پس از پایان عمر سید ابوالحسن، نگهداری کتب موقوفه برعهده فرزند او، سید عماد الدین نهاده شد و پس از وفات وی، تولیت این کتب در اختیار میرزا سید اسد الله فرزند سید داود (فرزند دیگر میرزا احمد حسینی ساوجی) قرار گرفت.

در این زمان بنا بود این کتابخانه به مدرسه فیضیه برده شود که با استفتاء از محضر آیت الله العظمی شریعتمداری و پاسخ ایشان برای نهی از وقف و استفاده اولاد اهل علم این خاندان، کتابها از ساوه به قم آورده شده و به فرزند عالم سید عماد الدین، حضرت حجت الاسلام و المسلمین سید حسن سبط احمدی سپرده شد. ایشان پس از ده ها سال نگهداری و استفاده از این آثار، آن را که شامل حدود نود و سه عنوان کتاب خطی و ده ها مجلد کتاب چاپ سنگی بوده، در بهار ۱۳۹۳ شمسی به کتابخانه آیت الله العظمی گلپایگانی (ره) قم وقف نمود.

اسناد واگذاری این کتابخانه نسل به نسل در مجموعه جنگ حسینی ساوجی، با تمام جزئیات ثبت شده و در وقت انتقال کتاب ها عناوین، تعداد، نام متولی، و تاریخ انتقال، رسید دریافت و تحویل و تأیید شاهدان، به دقت نوشته شده است.

نمونه ای از اسناد واگذاری این کتابخانه به متولیان طبق وصیت

یادداشت به قلم سید عباس بن عماد ساوجی (از متولیان نگهداری کتاب ها):^۱

«کتب موقوفه ای که نزد حضرت آقای میرزا عماد رحمة الله علیه بود، اینجانب سید عباس فرزند ایشان بعد از فوت آن مرحوم، در روز دوشنبه سوم شهر رجب المرجب سنه ۱۳۷۵ هجری قمری، که مطابق با پانزده بهمن هزار و سیصد و سی و پنج شمسی می باشد، تسلیم نمودم به محضر مستطاب حجة الاسلام حضرت آقای حاجی میرزا اسدالله رضوانی سلمه الله، چون اولاد اکبر بعد از فوت آن مرحوم از این خانواده جلیله این بزرگوار می باشند و چون جناب عموی محترم حضرت آقای آقا مرتضی رضوانی، در زمان تولیت ابوی صورت کتب را به قرار مرقوم ثبت نموده اند، بنده هم در این تاریخ مطابق همان تعداد و اسامی تحویل جناب حاجی عمو، حضرت آقای رضوانی تقدیم نمودم. عباس سبط احمدی. به تاریخ فوق ۱۲۶ یکصد و بیست و شش مجلد از کتب موقوفه تحویل منزل اینجانب گردید، که پس از رسیدگی به کمیت و کیفیت آنها طبق وقف نامه ای که در ظهر مندرج گردیده عمل شود. جهت سید اسدالله رضوانی.»

یادداشت استاد سید حسن سبط احمدی (متولی کتابهای خطی و چاپی):^۲

«بسمه تعالی، مخفی نماند اینجانب سید حسن سبط احمدی در تاریخ ششم فروردین ۱۴۳۷ که در ساوه بودم و از کتب موقوفه مرحوم حجت الاسلام جناب حاج آقا بزرگ رحمة الله علیه و از کتب موقوفه مرحوم میرزا رحیم که کلیه آنها در تحت نظر و تولیت حضرت مستطاب ملاذ الانام، جناب حاج آقا بزرگ بوده و تعداد آنها یکصد و دوازده عدد می باشد،

۱ این یادداشت همراه با فهرست کتابخانه و گواهی شاهدان برای واگذاری کتاب های خطی در جنگ میرزا سید احمد حسینی ساوجی برگ ۱۲۴ پ ثبت شده است.

۲ همان، برگ ۱۲۷ ر

باینجانب تحویل داده شده که به قم برده و استفاده شخصی نموده و چنانچه دیگران هم از طلاب اهل علم بخواهند استفاده نمایند، با شرایط وقف مانعی نباشد. کتب موقوفه فوق الذکر تعداد چهل و نه عدد آنها از کتب موقوفه مرحوم حجة الاسلام حاج آقای بزرگ است و بقیه از کتب موقوفه حاج میرزا رحیم است و این مقدار مطابق مکتوب در ظهر همین صفحه است در تاریخ ۶ فروردین، اثر حاجی سید حسن سبط احمدی، مخفی نماند که تعداد دوازده عدد کتبی که قبض تسلیم نموده ام، در قم می باشد، بعلاوه این کتب، جمعاً یکصد و بیست عدد می شود... سید حسن سبط احمدی.»

نمونه ای از افزایش کتابهای موقوفه در این کتابخانه

روی برگ نسخه ریاض المسائل شماره ۴۰/۲۰ این یادداشت وقف دیده می شود:

بسم الله الرحمن الرحيم؛ حبس موبد و وقف مخلد نمود این یک جلد کتاب شرح کبیر را بر کافه مؤمنین، طلاب دینیّه ساوه، فرقه اثنی عشریّه و تولیت آن را ما دام الحیوة بخود حقیر و بعد بر اورع و اتقی علما ورثه ذکور حاجی میرزا احمد طاب ثراه، تاریخ ۲۳ محرم الحرام ۱۳۸۷ قمری من هجرة النبویّة، برابر ۱۴ اردیبهشت ۱۳۴۶. جواد سجّادی»

استاد سید حسن سبط احمدی، آخرین متولی این کتابها، درباره قرآن موقوفه امیرکبیر موجود در این کتابخانه خاطره ای دلنشین دارد:

«سال ها پیش از انقلاب، شخصی این قرآن را که دارای نشان وقف بوده، روی مزار میرزای قمی در آرامگاه شیخان گذاشته و رفته بود. طلبه ای این قرآن را هنگام سحر دیده و همان وقت به منزل آیت الله شیخ محمد علی اراکی آورده بود. مرحوم آیت اله اراکی از وجود کتابهای خطی جدّمان در منزل ما اطلاع داشت و گاهی به کتابها مراجعه می کرد. ایشان خادم خود را اول صبح پی من فرستاد، با شتاب رفتم و قرآن را در اختیار اینجانب قرار داد تا در کنار دیگر کتابهای خطی قرار دهم»

زندگینامه آخرین متولی کتابخانه؛ استاد سید حسن سبط احمدی:

استاد بزرگوار حجت الاسلام و المسلمین سید حسن سبط احمدی در سال ۱۳۱۶ ش در ساوه متولد شد. پس از اتمام دوره دبیرستان در زادگاهش، در حوزه علمیه قم به تحصیل

پرداخت. وی شرح لمعه و مکاسب را نزد مرحوم شیخ محمد تقی ستوده و رسائل را در محضر آیت الله سبحانی فرا گرفت و درس کلام را از آیت الله راضی نجفی آموخت و سالها در درس خارج فقه و اصول آیت الله گلپایگانی و میرزا هاشم آملی شرکت کرد. ایشان از اوان طلبگی در کنار تحصیل و تبلیغ معارف اهل بیت (ع) به تدریس در مقطع سطح عالی حوزه پرداخته است.

زندگینامه خود نوشت استاد سید حسن سبط احمدی

بسم الله الرحمن الرحيم؛ الم تر كيف ضرب الله مثلا كلمة طيبة اصلها ثابت و فرعها في السماء توتي اكلها كل حين باذن ربها و يضرب الله الامثال للناس لعلهم يتذكرون [سوره ابراهيم، آيه ۲۴-۲۵]

بعد از حمد و ثنای بی پایان به ساحت مقدس حضرت حق تعالی جل و علی و درود فراوان به روان مطهر و مقدس خاتم پیمبران و خاندان طیبین و طاهرین آن سرور کائنات و اشرف ممکنات، چنین می نگارد این ذره کمترین حسن بن عباس الحسینی ساوجی غفرالله لذنوبهما که چون صدیق مکرم و فاضل محترم، جناب آقای صفری دامت توفیقاته، بنا داشتند که ترجمه و شرح حال مختصری از این حقیر ناچیز تهیه نمایند، که شامل دوران و سنوات تحصیل و عداد اساتید و وضعیت تدریس و اجازات و خصوصیات دیگر باشد، لذا حقیر با رجوع به استخاره و آمدن آیه مبارکه فوق الذکر، به نوشتن این وجیزه و چند جمله مبادرت جستیم و به ایشان تقدیم می نمایم و فیها غنی و کفایة لأهل الدراية.

این ذره ناچیز تقریباً از سن بیست و شش سالگی بعد از گرفتن دیپلم ناقص از دبیرستان پهلوی ساوه با علاقه فراوان به علوم قدیمه و برای پیروی از خط و مشی اجداد بزرگوارم، در کسوت مقدس روحانیت درآمدم و در مدرسه مبارکه حجّتیّه قم مشغول تحصیل شدم، بدین ترتیب دروس مقدماتی و سطح و ادبیات را از محضر پرفیض اساتید معروف آن زمان: مرحوم حجة الإسلام جناب فشارکی اصفهانی رحمة الله علیه و حضرت حجة الإسلام جناب آقای نظری مازندرانی، همچنین حضرت مستطاب حجة الإسلام و المسلمین جناب آقای اعتمادی استفاده کردم و حاشیه ملا عبدالله و منطق را از محضر پرفیض مرحوم استاد بزرگوار حضرت آقای سید اسدالله خراسانی کاشانی بهره مند شدم.

بعد از این مراحل برای جلدین شرح لمعه و مکاسب به درس پرشکوه مرحوم استاد حضرت مستطاب حاج آقای ستوده رحمه الله علیه، شرکت کردم و همچنین برای کتاب مستطاب رسائل از محضر استاد بزرگوار حضرت آقای سبحانی (حفظه الله) بهره مند شدم. اما برای تکمیل درس اصول و خواندن و فهمیدن کتاب مستطاب کفایه به درس استاد معروف و متبحر آن زمان مرحوم آیت الله سلطانی رحمه الله علیه شرکت کردم ... اما درس خارج به ترتیب از محضر پرفیض و با برکت آیات عظام و مشایخ کرام، مرحوم آقای گلپایگانی و مرحوم آقای داماد و مرحوم آقای آملی رضوان الله تعالی علیهم اجمعین استفاده کردم تا چه قبول افتد و چه در نظر آید.

لایحقی که حقیر سراپا تقصیر، علم شریف کلام را از محضر انور مرحوم شیخ الأساتید حضرت آیت الله حاج شیخ راضی تبریزی قدس سرّه استفاده و خوشه چینی کرده ام. ۱۳۹۳»
استاد حاج ابوالفضل عرب زاده - مدیر سابق کتابخانه آیت الله گلپایگانی - تقدیر نامه ای بدین شرح برای واقف محترم نگاشته است:

حضور مبارک حضرت حجة الاسلام والمسلمین حاج سید حسن سبط احمدی (دامت افاضاته)

با تقدیم سلام و تحیت و صلوات به پیشگاه خاتم الانبیاء حضرت محمد مصطفی و خاندان پاک و مطهرش و با عرض تبریک به مناسبت نیمه شعبان سالروز ولادت منجی عالم بشریت حضرت حجه بن الحسن صاحب الزمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) و آرزوی توفیقات بیش از پیش برای آن جناب، احتراماً معروض می دارد:

اقدام خداپسندانه حضرتعالی که با طیب خاطر و خلوص نیت، میراث مکتوب نیاکان نیک نام، شامل مجموعه کتاب های چاپی و نسخه های خطی وقفی اجداد بزرگوار خود را که خاندانی شریف و ساداتی اصیل النسب، با سابقه علمی، دینی و هدایت و ارشاد جامعه اسلامی، بخصوص در خطه ساوه و بلاد اطراف، أظهر من الشمس می باشند، به قصد قربت و ثواب، وقف و تقدیم کتابخانه آیت الله العظمی گلپایگانی (قدس سرّه) نموده اید، با این عمل، نام نیک خود و واقفین کتاب ها، بخصوص مرحوم مغفور حاج میر سید احمد حسینی

ساوجی در تاریخچه و دفاتر و فهرست کتابخانه مذکور ثبت و جاوید و باقیات صالحات محسوب گردید.

بلاشک ثوابی که از خواندن و استفاده از این مجموعه نفیس می شود، حضرت مستطاب عالی و صاحبان اصلی و واقفین معزز و مکرم گذشته که دست به دست مورد استفاده آنها بوده، به ویژه مرحوم مبرور آیت الله حاج میر سید احمد حسینی ساوجی رحمهم الله تعالی بهره مند خواهند شد و از این طریق آرامش و آسایش روحی بیشتری نصیب شما می گردد. این مجموعه که لیست آن به پیوست تقدیم است، بالغ بر ۹۳ جلد کتاب چاپی و ۷۳ نسخه خطی است که پس از تفکیک مجموعه های خطی، جمعا بالغ بر ۹۲ عنوان نسخه خطی می شود. کلیه کتابها به عنوان وقف در دفتر کل کتابخانه از شماره ۱۰۴۵۸۷ تا شماره ۱۰۴۷۵۳ ثبت و ضبط و ممهور گردید.

امید است این صدقه جاریه و ذخیره باقیه، مقبول درگاه حضرت احدیت و مورد نظر حضرت ولی عصر (عج) قرار گیرد. از خداوند متعال سلامتی و طول عمر حضرت عالی و خانواده محترم و علو درجات و غفران و رضوان الهی را برای اجداد بزرگوارتان بویژه مرحوم آیت الله حاج میر سید احمد حسینی ساوجی مسئلت دارد.

۴ شنبه ۲۱ خرداد ۱۳۹۳ مطابق با ۱۳ شعبان المعظم ۱۴۳۵ هجری

با تقدیم احترام: ابوالفضل عرب زاده مدیریت کتابخانه

فهرست کتابخانه میرزا احمد حسینی ساوجی

این فهرست به پاس بزرگداشت سنت حسنه وقف کتاب و حق شناسی از واقف محترم فراهم آمده است و در آن از معرفی تفصیلی کتاب های مشهور و پرنسخه پرهیز شده و به توصیف مبسوط کتاب های کم نسخه بسنده شده است. با نگاهی گذرا به این کتابخانه وضعیت فرهنگی - علمی شهر ساوه در قرن سیزدهم بدست می آید، نسخه هایی که بیشتر آن متون منابع اصلی فقه و اصول فقه و حدیث ویژه شده است. تلاش واقف و دیگر واقفین در مسیر پیشرفت علوم اسلامی و حفظ و نگهداری میراث مکتوب و انتقال علوم و ترویج فرهنگ وقف در این کتابخانه ارائه شده است.

نویسندگان و کاتبانی و واقفانی از منطقه ساوه معرفی شده است که با تالیف آثار و کتابت نسخه و وقف آن، نام خود را بر تارک تاریخ فرهنگ و دانش این مرز و بوم ثبت کرده اند. از امتیازهای این کتابخانه، فراهم آمدن مجموعه آثار میرزا احمد حسینی ساوجی، و شناخت نقش وی در ساختار علم و فرهنگ تشیع است. قرآن موقوفه امیرکبیر و شماری از نسخه های خط مولف، مانند کتاب ریاض المسائل اثر مرحوم سید علی صاحب ریاض و ملا علی آرانی و دیگران از ویژگی های ارزشمند این کتابخانه است. در این فهرست شماری از کتابها و رساله ها برای نخستین بار معرفی شده که نامشان در هیچ یک از منابع کتابشناسی و فهرس نیامده است و با شناخت این آثار نامی دیگر به فهرست نویسندگان افزوده شده و دامنه علم و فرهنگ گسترش یافته است.

۱. کنز العرفان (فقه - عربی)

جمال الدین مقداد بن عبدالله سیوری حلی «فاضل مقداد» (-۸۲۶ ق)

نسخه کامل از کتاب طهارت تا کتاب قصاص و دیات است.

آغاز: «الحمد لله الذي انزل على عبده الكتاب لكل شيء تبیاناً و جعله التصديق بنوته ...

اما بعد ... و سمّيته كنز العرفان في فقه القرآن ...»

انجام: «... لنقطع الكلام حامدين على جميع اصانه و شاكرين على توفيقه»

انجامه: «... قد فرغت من تسويده في شهر ذيقعدة الحرام ۱۲۹۹ علی يد أقل الخلیقه

محمد تقی»

اصل نسخه متعلق به قرن دهم است و دوازده برگ پایانی نو نویس است، عناوین و نشانی ها به سنگرف، دارای تصحیح و حواشی، دارای وقف نامه به خط میرزا احمد حسینی ساوجی به تاریخ ۱۲۹۸ است. نشان مهر بیضوی با نقش «احمد الحسینی»، روی برگ نخست فرزند واقف (سید علی) سلسله نسب خود را بدین شرح نوشته است: «علی بن احمد بن محتشم بن صالح ابن محتشم بن مخدوم بن شریف بن لطیف الحسینی»، روی برگ دوم نشان

پیشینه

فصلنامه تخصصی کتابشناسی و نسخه شناسی
سال بیست و ششم | شماره ۱۰۱ - ۱۰۲
پاییز و زمستان ۱۳۹۹

تملك احمد بن خاتون عاملی مکی و یوسف بن احمد بن خاتون و انتقال
تملك از شیخ صالح بحرانی به قاسم بن محمد رضا الشولستانی به تاریخ
۱۰۹۷ و یادداشت تملك محمد بن حسن بن علی بن شدقم الحسینی المدنی
به خط وی و ابن شهیر عاملی دیده شود.

خط: نسخ، کاتب محمد تقی، تاریخ: قرن یازدهم، تاریخ نونویسی:

ذیقعده ۱۲۲۹ق.

جلد: تیماج حنایی

شماره بازیابی: ۴۰/۱۳۸

۲. کنز العرفان (فقه - عربی)

جمال الدین مقداد بن عبدالله سیوری حلی «فاضل مقداد» (-۸۲۶ق)

نسخه کامل از کتاب طهارت تا کتاب قصاص و دیات است.

آغاز و انجام برابر نسخه پیشین است.

انجامه: «و كان الفراغ من نساخته يوم السبت ۱۴ شهر شوال ختم بالخیر و الاقبال علی ید
اضعف عباد الله الملك المنان خواجه محمد بن هدایت الله بن شیخ علی بن میر علی بن
فتح الله کیوان غفرالله له و لوالديه ... و كان الفراغ منه ۱۴ شهر شوال سنه ۹۷۲ و الحمد لله
رب العالمین»

روی برگ نخست نشان تملك حسن بن احمد بن شبر حسینی حلی موجود

است، دارای تصحیح و حواشی، یادداشت وقف میرزا احمد ساوجی با نشان

مهر بیضوی «احمد الحسینی ۱۳۲۴» موجود است.

خط: نسخ، تاریخ: ۱۴ شوال ۹۷۲ق، کاتب: محمد بن هدایت الله.

جلد: مقوایی فرسوده آسمانی

شماره بازیابی: ۴۰/۱۳۷

٣. رياض المسائل (فقه - عربى)

سيد على بن محمد على طباطبايى حائرى (١٢٣١ق)
اين جلد شامل كتاب قضاء و حدود تا آخر كتاب ديّات است.
آغاز: «كتاب القضاء و هى فى اللغة لمعان كثيرة الخلق و منه قوله سبحانه...»
انجام: «... قال الماتن ره فهذا ما اوردناه و قصدناه حصره و ضبطه، مختصرين مطلوبه،
مجردين محصله و نسأل الله سبحانه ان يجعلنا ممّن شكر بلطفه»
انجامه: «... فرغ من تسويده و تصنيفه مولفه الفقير الى الله الغنى على بن محمد بن
الطباطبايى منصف ليلة الجمعة و هى سابعة و العشرين من شهر صفر المظفر سنه ١١٩٢»
روى برگ اول نشان تملك با اين عبارت آمده است: «مالك المملوك مملوك
مالك المملوك و اما بعد حاج عيسى بن المرحوم حاج ملا فتح الله اعلى الله
مقامه و رفع الله فى الخلد»، نقش مهر «عبد عيسى بن فتح الله»، ذيل انجام،
نقش سه مهر مالك نسخه با اين عبارت آمده است: «عبد عيسى بن فتح
الله»، برگ اول نسخه دچار آسیب موريانه شده و نيمى از آن از بين رفته است.
خط: نسخ، تاريخ: ٢٧ صفر ١١٩٢ ق، كاتب: مولف.
جلد: مقوا با روکش ابر و باد درهم آبي رنگ و زرد.
شماره بازيايى: ٤٠/١٣٨

٤. نقد الرجال (رجال - عربى)

مير مصطفى بن حسين حسينى تفرشى (١٠١٥ ق)
آغاز: «الحمد لله خالق الليل و النهار و العالم بخفيايات الضماير و الاسرار امام بعد فيقول
الفقير المحتاج الى رحمة الله الغنى مصطفى بن الحسين الحسين التفرشى ... و سميته
بنقد الرجال...»
انجام: «... عميد الدين عن الشيخ الامام العلامة جمال الدين الحسن بن يوسف بن
مطهر حتى و الحمد لله وحده»
انجامه: «... وقع الفراغ من تنميق هذه النسخة الشريفة زوال ظهر يوم الأدينه سابع شهر
جمادى الاوّل سنه ١٢٢٩ سبع و ثلاثين و مأتين بعد الف من الهجرة النبوية صلّى الله عليه و
آله و سلم على يد افقر المحتاجين الى رحمة ربّه البارى ابن محمد حسن براتعلى رحمه الله»

عناوین و نشانی‌ها به شنگرف، دارای حواشی با عناوین «شهابالدین» و «شهاب‌الدین احمد الحسینی الساوجی» که به چلیپا در هامش اوراق نوشته شده است. در برخی اوراق نشان وقف عام دیده شود. در آغاز نسخه و قفنامه به خط میرزا احمد ساوجی به تاریخ صفر ۱۲۵۵ قلمی شده است.

خط: نسخ، تاریخ: عصر جمعه ۱۷ جمادی الاول ۱۲۲۹ ق، کاتب: برات علی بن محمد حسن.

جلد: تیماج حنایی مجدول دارای ترنج در وسط.
شماره بازیابی: ۴۰/۱۳۵

۵. مختصر النافع (فقه - عربی)

ابوالقاسم جعفر بن حسن حلّی «محقق حلّی» (۶۷۶ق)
نسخه کامل از کتاب مختصر النافع است.

آغاز: «الحمد لله الذي صغرت في عظمته عبادة العابدین ... و بعد فاتی مورد لک فی هذا المختصر خلاصة المذهب المعتبر بالفاظ المعتبرة ...»

انجام: «... جعل الجنة منقلبه و منتقله انه لا يخيب من سأله و لا يخسر من أمله»
انجامه: «... تمت النسخة الشريفة الموعودة بالمختصر النافع بيد الفقير الحقير او ...
عبدالله بن مراد المدني ... في سلخ جمادى الاولى سنة الف و مائة و ثلث من الهجرة النبوية»
دارای حواشی به فارسی و عربی میان مصور و هامش برگها روی هر برگ آغاز و آخرین کتاب مقایس اوزان شرعی و مبلغ آنها نوشته شده است. عناوین و نشان‌ها به شنگرف، دارای حواشی به فارسی و عربی در هامش و میان سطور با علامت «ع ل»، «شیخ علی رحمه الله» و «زین الدین». در آغاز این نسخه وقف نامه میرزا احمد حسینی ساوجی به تاریخ ۱۲۵۶ کتابت شده است. نشان مهر بیضوی با نقش: «عبدہ الراجی احمد الحسینی»

خط: نسخ، تاریخ: آخر جمادی الأولى ۱۱۰۳ ق، کاتب: عبدالله بن مراد مدنی.
جلد: تیماج حنایی مجدول دارای ترنج و سرترنج.

شماره بازیابی: ۴۰/۱۱۳

٦. توضیح التذکرة النصیریة (فقه - عربی)

حسن بن محمد نظام الأعرج (-٩٦٥ ق)

این کتاب حاشیه ای است با عناوین «قوله - قوله» بر کتاب التذکرة خواجه نصیر الدین طوسی در علم هیأت.

آغاز: «الحمد لله الذي جعلنا من المتفكرين في خلق الارض و السموات و شرفنا بالنظر في هيئته الاجرام المبدعات ... فان احوج خلق الله الى غفرانه الحسن بن محمد النيسابوري يعريف بنظام نظم الله احواله ... سمّيته بتوضيح التذكرة ملتزماً ايراد لفظ ...»

انجام: «... قد اتفق فراغى من تأليف هذا الكتاب غرة ربيع الاول من شهر سنة احدى عشر و ستعمائه هلالية رحم الله من نظر فيه دعانى بالخير و انا افقر خلق الله الى غفرانه الحسن بن محمد يعريف بنظام النيسابوري»

انجامه: «... قد اتفق الفراغ من كتابة هذا الشرح على التذكرة في مشهد سيدنا و مولانا ثامن الائمة الاطهار على بن موسى الرضا عليه من الصلوات افضلها على يد مالكة العبد تراب اقدام الطلاب محمد بخشاني (يا مجشاني) غفر ذنوبه»

عناوین و نشانی ها به سنگرف، دارای تصحیح، آثار رطوبت و چربی در برخی اوراق دیده می شود.

خط: نسخ، تاریخ: قرن ۱۳، کاتب: محمد بجشانی (مجشانی؟)

جلد: تیماج قهوه ای باترنج و سرترنج ضربی فرسوده.

شماره بازیابی: ۴۰/۱۱۲

٧. الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة = شرح لمعه (فقه - عربی)

زین الدین بن علی عاملی «شهید ثانی» (۹۶۵ ق)

این نسخه که از آغاز و انجام افتادگی دارد، شامل کتاب الصلاة تا کتاب مساقاة است. آغاز [افتاده]: «... فی اللباس و احترزنا بكون المصلی هو الغاصب عمّا لو كان غیره فان الصلوة فيه باذن المالك صحیحة فی المشهور ...»

انجام [افتاده]: «... كل من بلغ نصيبه النصاب من المالك و العامل لوجود شرط الوجوب و هو متعلق الوجوب»

عناوین و نشانی‌ها به شنگرف، دارای حواشی در هامش اوراق و برخی حواشی به قلم میرزا احمد حسینی ساوجی با نشان «کتابه احمد» است.
خط: نسخ، تاریخ: قرن ۱۳.
جلد: تیماج مشکوی.
شماره بازیابی: شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۸

۸. مجموعه

۱. الاستبصار (حدیث - عربی)

ابوجعفر محمد بن حسن طوسی «شیخ طوسی» (۴۶۰ ق)

این نسخه از آغاز کتاب استبصار تا کتاب الحج است.

آغاز: « الحمد لله ولي الحمد و مستحقه... اما بعد فانی رایت جماعة من اصحابنا لما نظر وافی کتابنا الموسوم بتهذيب الاحكام..»

انجام: « باب من لم يجد الهدى و اراد الصوم... حماد عن ابن المغيرة عن ابن سنان عن ابى عبدالله عليه السلام قال سألته عن رجل»

انجامه [ذیل برگ ۱۴۳]: « کتابه الفقير المحتاج الى رحمة ربه الغنى ابن احمد المازندرانی عبدالله و اتفق الفراغ من تسويده ليلة الخميس ثامن ربيع الآخر من شهور سنة مائة و ثمانية بعد الالف بدار السلطنة اصفهان»

۲. الاستبصار (حدیث - عربی)

ابوجعفر محمد بن حسن طوسی «شیخ طوسی» (۴۶۰ ق)

این نسخه شامل کتاب الحج تا پایان است.

آغاز: «تمتع فلم يجد هدياً قال فيصم ثلاثة ايام ليس فيها ايام التشريق و لكن يتيم بمكة حتى يصومها...»

انجام: «... ذلك مذهب كثير من العامة و قد روى ذلك عن النبي ص تم كتاب الاستبصار فيما ختلف فيه من الاخبار بحمد الله و منه و جميل صنعه»

۳. [طرق اسناد کتب فقه] [۵ برگ آخر] (رجال - عربی)

عبدالله بن احمد مازندرانی (قرن ۱۲)

این اثر مختصر در پاسخ به سوالی درباره ترتیب اخبار و کتب فقه نوشته شده است. نویسنده در آن طرق احادیث را در سه کتاب استبصار، تهذیب الاحکام، نهاییه بر اساس روایات طرق حدیثی را ذکر کرده است. وی این اثر را در سال ۱۱۳۵ ق نگاشته است.

آغاز: «بسمله، ایدکم الله ما سألتکم من تجرید الاخبار المختلفه و ترتیبها علی ترتیب کتب الفقه التي اولها کتاب الطهارة و آخرها کتاب الديات ...»
انجام: «... یشتمل جمیعها علی الفین و اربعمائه و خمسة و خمسين حديثاً ابواب الكتاب تسعمائة و خمس و عشرون باباً یشتمل علی خمسة الاف و خمسمائه واحد عشر حديثاً حصرتها لئلا يقع فيها زيادة او نقصان»

انجامه: «والله موفق بالصواب كاتبه مالکه الحقیق الفقیر المدعوّ بعبدالله قد اتفق الاتمام

فی ۱۱۳۵»

عناوین و نشانی ها به شنگرف، رکابه نویس شده دارای تصحیح درهامش
اوراق رکابه نویسی شده، دارای حواشی و افزوده هایی در شرح عبارات فقهی.
در ذیل انجامه این اثر میرزا احمد ساوجی تاریخ ولادت و وفات شماری از
اولاد خود را در ۲۱ شهر ذیحجه سنه ۱۲۵۲ ق نوشته است. در آغاز فهرست
کتب و ابواب کتاب استبصار در هفده صفحه سامان یافته است و این نسخه
دارای وقف نامه ای به تاریخ ۱۲۵۵ است. محل مهر با نقش «عبداله الراجی
احمد الحسینی». دارای تصحیح و حواشی از کتب مانند شرح دروس و رجال
مشرق الشمسین، قرب الاسناد.

خط: نستعلیق، تاریخ: پنج شنبه ۸ ربیع الثانی ۱۱۰۸، محل کتابت: اصفهان،

کاتب: عبد الله بن احمد مازندرانی.

جلد: تیماج قهوه ای فرسوده

شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۷

۹. ارشاد الازهان (فقه - عربی)

حسن بن یوسف بن مطهر حلی «علامه حلی» (-۷۲۶ ق)

آغاز: «الحمد لله المنفرد بالقدم ... و صنفت هذا الكتاب الموسوم بارشاد الازهان الى احكام الايمان ...»

انجام: «... فعليه بما قرّناه في التحرير و تذكرة الفقهاء و قواعد الاحكام و غير ذلك من كتبنا والله الموفق لكل خير»

انجامه: «... فرغ من تسويد هذا الكتاب الشريف في تاريخ بيست و دوم شهر ربيع الاولی سنه ثمان و ثلاثين و الف بعد الهجره»

عناوین و نشانی ها به شنگرف است. رکابه نویسی شده. دارای تصحیح در هامش اوراق.

خط: نسخ، تاریخ کتابت: ۲۲ ربیع الاول ۱۰۳۸ ق.

جلد: تیماج مشکى فرسوده

شماره بازیابی: ۴۰/۱۱۰

۱۰. شرایع الاسلام (فقه - عربی)

ابوالقاسم جعفر بن حسن حلی «محقق حلی» (-۶۷۶ ق)

این نسخه کامل کتاب شرایع است.

آغاز: «اللهم انى أحمدك حمداً يقلّ انتشاره حمد كل حامد ...»

انجام: «... تمت الكتاب الشرايع الاسلام في معرفة الحلال و الحرام بتوفيق الله تعالى»

انجامه [در پایان کتاب بیع] «... تمت الكتاب بعون الملك الوهاب يوسف على بن

اوحدي فشگلی فی التاريخ سنه الف عشرين از هجرة نبی صلعم فی شهر ذی الحجه الحرام در روز عید قربان»

انجامه: «... على يد اضعف عبادالله سلگی بن صالح الطالقانی سنه ۱۰۲۰»

عناوین به شنگرف، دارای حواشی میان سطور و هامش صفحه بانسان «من شرح

سید محمد» و «س ح» و «ع ل» و کتاب «دروس» و «مسالك» و «مدارك».

حواشی به عربی در هامش و میان سطر به صورت راسته و چلیپا و همچنین در اوراق ضمیمه به صفحات متن تحریر شده است. در ذیل انجامه این نشان آمده است: «من متملکات الحقیق الفقیر ابوالقاسم بن باقر ساکن روح سفلی بنده شاه نجف». در پایان کتاب بیع یادداشت تملکی به تاریخ سه شنبه بیست و چهارم صفر ۱۲۸۴ نوشته شده است. مهر چهارگوش با نقش «یا محسن قد اتاک المسیء» ذیل انجامه موجود است، پشت برگ پایانی این عبارات از میرزا احمد ساوجی آمده است: سالها دل طلب جام جم از ما می کرد/ آنچه خود داشت ز بیگانه تمنا می کرد، مدتها بود که طالب چنین کتابی بودم تا اینکه در زمان اقامت در مشهد بتوفیق خدا و ترغیب سرکار استادی (دامت افاضاته) به مبلغ دو تومان و چهار هزار خریدم و الحمدلله علی ذالک تحریر فی شهر رجب المرجب ۱۲۵۵ ق، «احمد الحسینی»، در ذیل آن افزوده است: «این کتاب از تملک من خارج شد و الحال ملک قره العین میرزا داود است. حررها احمد الحسینی»، ذیل انجامه حواشی آمده است: در غره ماه رجب ۱۲۱۹ سیاه نمودن حاشیه این کتاب به اتمام رسید. امید از خواننده که اگر دعا نکند نفرین هم نکند، پشت برگ نخست فهرست کتب فقهی موجود در شرایع با شماره برگها در یک صفحه تحریر شده است.

خط: نسخ، تاریخ: ۱۰ ذی حجه ۱۰۲۰ ق، تاریخ تحریر حواشی: ۱۲۱۹ ق، کاتب: یوسف بن اوحدی فشکلی، سلیمان بن صالح طالقانی.

جلد: تیماج مشکی فرسوده.

شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۵

۱۱. المطوّل فی شرح تلخیص المفتاح (معانی و بیان - عربی)

سعد الدین مسعود بن عمر تفتازانی (-۷۹۲ ق)

یک برگ آغاز نسخه دربردارنده خطبه کتاب افتاده است.

آغاز: [افتاده] «... التقلید اعناقهم حتی تسرح فی ریاض التحقیق احداقهم و لا ترتفع

غشاوة التعصب عن بصائرهم...»

انجام: «... ذی النفوس الزکیه و حسبنا الله و نعم الوکیل نعم المولی و نعم النصیر»
انجامه: «... تم الكتاب فی بلدة درالسلطنه اصفهان فی مدرسه شیخ لطف الله فی تاریخ
ثانی عشر من شهر جمادی الاول سنه تسع و سبعین بعد الالف من هجرة النبویة صلی الله
علیه و آله»

عناوین و نشانیها به شنگرف، دارای حواشی به فارسی و عربی در هامش و
میان سطور که برخی با عنوان میرشریف است، در ذیل انجام نشان تملک و
مهر ملا موسی خان اصفهانی موجود است، پشت برگ آخر نشان تملک میرزا
کمال مشهور بالقاضی به تاریخ تسع و سبعین بعد الالف (۱۰۷۹ق) و در
انجامه مهر بیضوی با عبارت «هذا الأغاز عابدين بن...؟» از مهرهای صفویه
دیده می شود.

خط: نسخ و نستعلیق، تاریخ: ۱۲ جمادی الاول ۱۰۷۹ ق، محل کتابت:
مدرسه شیخ لطف الله اصفهان.

جلد: تیماج حنایی روشن

شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۶

۱۲. شرایع الاسلام (فقه - عربی)

ابوالقاسم جعفر بن حسن حلّی «محقق حلّی» (۶۰۲-۶۷۶ ق)

آغاز: «اللهم انی أحمدک حمداً یقلّ انتشاره حمد کل حامد...»

انجام: [کتاب الوصیة] «... من الثلث ما یخرجه عن ملکه و هنا لم یخرجه بل بالقبول
ملکه و انعتق علیه تبعا علیه»

عناوین و نشانیها به شنگرف، دارای تصحیح و حواشی به فارسی و عربی
در هامش و میان سطور برخی حواشی از کتاب دروس و نشان «ع ل»، نشان
آب خوردگی و رطوبت در تمامی صفحات به ویژه قسمت بالای اوراق دیده
می شود که به متن آسیب زده است، در برگ آغازین نسخه نشان تملک تاریخ
۸ ذی حجه ۱۲۴۱ به قلم رضا قلی تحریر شده و مهر چهار گوش با نقش

«التمسک الی الله عبده رضا» دیده می شود.
خط: نسخ، تاریخ: قرن ۱۳ ق.
جلد: جلد تیماج عنابی فرسوده، دارای ترنج و سرترنج، داخل جلد: ابروباد
زرد و آبی.
شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۴

۱۳. مرصاد العباد (تصوف - فارسی)

نجم الدین عبدالله بن محمد رازی «نجم رازی» (۵۷۰-۶۵۴ ق)
آغاز [افتاده]: «... با یک جزو در وقت تعلق او بقلب او را روح ... که نفخت فیہ من روحی
زیرا که اصل او بود و نفس بعد از ازدواج روح و قالب حاصل خواست ...»
انجام [افتاده]: «... فصل ششم در بیان سلوک دهاقین و رؤسا و مزارعان، طایفه دوم رؤسا
و مقدمان اند و شرایط ایشان آنست. ثوابی و درجتی کرامت کنند ان شاء الله تعالی ... و آن
ماند که مال و ملک کمتر دارند»

عناوین و نشانی ها به مشکی و شنگرف، عبارت عربی اعراب گذاری شده،
دارای رکابه دارای حواشی به عربی. متن دارای تصحیح است.

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: قرن ۱۳

بدون جلد

شماره بازیابی: ۴۰/۱۲۷

۱۴. معالم الاصول (اصول فقه - عربی)

جمال الدین حسن بن زین الدین عاملی (۹۵۹-۱۰۱۱ ق)
آغاز: «الحمد لله المتعالی فی عزّ جلاله عن مطارح الافهام فلا یحیط بکنهه ... فشرعنا
بتوفیق الله تعالی فی تألیف هذا الكتاب الموسوم بمعالم الدین و ملاذ المجتهدین و ...»
انجام: «... و ذلك كاف فی الترجیح فکلام الشیخ عندی هو الحق»
انجامه: «... قد تم کتاب المعالم بعون الله الملك العالم بید الحقیق رحیم خلف میرزا
محمد کاظم ساوجی بتاريخ دوازدهم شهر جمادی الاولى سنه ۱۲۳۶»

عناوین و نشانی‌ها به شنگرف، دارای تصحیحات در هامش اوراق است، مطالب وقف نامه در آغاز نسخه بدین شرح است: میرزا کاظم و میرزا مهدی و میرزا ابوالقاسم (اولاد حاجی میرزا رحیم کاتب نسخه) این یک کتاب معالم الاصول را بر طلاب اثنی عشریه وقف نموده و تولیت آن را به میرزا احمد حسینی ساوجی مفوض نموده اند. ثواب آن را نثار روح والد مرحوم خود نموده به شرطی که متولیان هر شش ماهی کتاب را از ملاحظه خود بگذرانند و بعد به هر کس که شایسته و صلاح می‌دانند قبض گرفته بدهند تاریخ وقف ۱۲۸۷ ق است. در این وقف نامه میرزا احمد حسینی ساوجی با این عبارات معرفی شده است «جناب مستطاب شریعت‌آب حقایق و معارف آداب علامه العلماء و المحققین غوث الفضلاء و المجاهدین كهف الحاج و المعتمرین حاجی میرزا احمد سلمه الله». نشان مهر بیضوی «محمد مهدی» و «عبداله حاجی محمد کاظم» در ذیل این وقف امر به خط میرزا احمد حسینی ساوجی آمده است: «بسم الله تعالی بنحو مزبور اجرای صیغه نمودم بوکالت ایشان و از بابت تولیت نصر نمودم. حرره العبد العاصی: احمد الحسینی (سجع مهر بیضوی)»، دارای حواشی با نشان «علی اصغر ساوجی» از علمای ساوه است و همچنین برخی حواشی از «محمد صالح» است.

خط: نسخ، تاریخ کتابت: ۱۲ جمادی الاول ۱۲۳۶ ق، کاتب: محمدکاظم بن رحیم ساوجی.

جلد: تیماج قهوه ای مجدول

شماره بازیابی: ۴۰/۱۲۸

۱۵. مجموعه

۱. تمهید القواعد (اصول فقه - عربی)

زین الدین بن علی عاملی «شہید ثانی» (-۹۶۵ ق)

آغاز: «الحمد لله الذي وقفنا لتمهيد قواعد الاحكام الشرعية وتشبيد اركانها ... وسميته

بتمهيد القواعد الاصولية و العربية لتفريغ فوائد احكام الشرعية ...»

انجام: «... فی قبوله و اجرائه فی صحائف الحسنات و ان یغفرلنا ما اخطانا فیہ سبیل الصواب انه غفور الرحیم»

انجامه مولف: «... فرغ من تالیفه عصر یوم الجمعة الفتح للشهر محرم الحرام المفتوح لعام ثمان و خمسين و تسعمائة مولفه الفقیر الی عفو الله و رحمته زین علی بن احمد اشامی العاملی عامه الله بفضله و عفی عن سینائه بکر... حامداً مصلياً مستغفراً»

۲. فهرست تمهید القواعد (فقه - عربی)

آغاز: «الحمد لله العالمین و الصلوة و السلام علی سید المرسلین و اشرف اولین و الآخرین محمد و آله و صحبه اجمعین اما بعد کان كشف الفوائد متن کتاب تمهید القواعد الذی الفقه عسراً لتفرقها حسب القواعد الکلیة...»

انجام [موجود]: «هل يجوز للعامی التقليد ام لا... الدواب علی وجهها للعن النبی صلی الله علیه و آله من فعله»

عناوین و نشانیها به شنگرف، دارای رکابه، دارای نشان بلاغ با عبارت «بلغ سماعاً ایده الله تعالی» و بر برگ آغاز نسخه یادداشت وقف میرزا احمد حسینی ساوجی با این عبارت موجود است: «این کتاب از جمله کتابهای وقفی درسنه یک هزار و دوویست و هشتاد است. تفصیل وقف و طریق تولیت در سایر کتب مسطور است و نشان مهر بیضوی «احمد الحسینی».

خط: نسخ، تاریخ کتابت: قرن ۱۲.

جلد: تیماج قهوه ای روشن

شماره بازیابی: ۴۰/۱۲۶

۱۶. حاشیه المختصر (معانی و بیان - عربی)

نظام الدین عثمان بن عبدالله خطایی (قرن ۱۰)

آغاز: «نحمدک اللهم علی ما اعطينا من سوابغ النعم و بوالغ الحکم... قوله نحمدک اثر

الحمد على الشكر لأن الحمد يعم الفضائل و الفواضل ...»

انجام: «... فيق يترك المعين الى المعين او الخطاب الى غير خطاب»

انجامه: «... قد من الله على باتمام كتابة هذه الكتاب فى يوم الاربعاء ستة شهر شوال

المكرم فى سنة اربعين و مأتين بعد الالف من الهجرة النبوية صلى الله عليه و آله»

عناوين و نشانی به شنگرف، دارای حواشی به فارسى و عربى در میان سطور

و هامش اوراق، در آغاز نسخه یادداشت وقف به قلم میرزا احمد حسینی

ساوجی موجود است که حاکی از وقف این کتاب از سوی حاجی میرزا

ابوالقاسم است.

خط: نسخ، تاریخ کتابت: چهارشنبه ۶ شوال ۱۲۴۰ ق.

جلد: تیماج قهوه ای روشن.

شماره بازیابی: ۴۰/۱۲۵

۱۷. النافع يوم الحشر فى شرح باب حادى عشر (كلام - عربى)

جمال الدين مقداد بن عبدالله سيورى حلى «فاضل مقداد» (-۸۲۶ ق)

آغاز: «الحمد لله الذى دل على وجوب وجوده افتقار الممكنات... سمّيته النافع ليوم

الحشر فى شرح الباب الحادى عشر ...»

انجام: «... من كرم الله تعالى ان ينفع به كما نفع باصله و ان يجعله خالصاً لوجهه انه

سميع مجيب»

عناوين و نشان ها به شنگرف دارای حواشی در میان سطور و هامش اوراق

با نشان «عبدالغفار» و «میر ابوالفتح» و «لنکرانی» و «لمحرّره» «محمد

سلیم». برخی حواشی از کتابهایی مانند «شرح طوالع»، «کنز اللغات»،

«شرح تجرید» و «صحاح» گرفته شده است، موضوع و مباحث کتاب در

بالای صفحات نوشته شده است، در آغاز نسخه وقف نامه میرزا احمد

حسینی ساوجی به تاریخ شوال ۱۲۹۸ موجود است، یادداشتی در آغاز نسخه

موجودات که حاکی از آن است که کاتب نسخه محمد سلیم لنکرانی است و

تاریخ کتابت نسخه نیز در حوالی ۱۲۹۸ ق است.
خط: نسخ، تاریخ کتابت: ح ۱۲۹۸ ق، کاتب: محمد سلیم لنگرانی.
جلد: تیماج قهوه ای مجدول گره دار با ترنج و سرترنج.
شماره بازیابی: ۴۰/۱۲۴

۱۸. مجموعه

۱. زبدة الاصول (پ ۱ - ۳۴ ر) (اصول فقه - عربی)

بهاء الدین محمد بن حسین عاملی «شیخ بهایی» (۱۰۳۱ ق)
آغاز: «ابھی اصل ینبغی علیه الخطاب و اولی قول فصل ینتهی الیه اولوالالباب ... و بعد
فیقول راجی عفوربه الغنی محمد المشتهر بهاء الدین العاملی ...»
انجام: «... فاتبع منها الاقوی و الزم ما هو اقرب الی التقوی و الحمد لله علی نعمائه و
الصلوة علی سید انبیائه و اشرف اولیائه»

انجامه: «... قد استنسخ هذه النسخة الشریفه من نسخة استنسخ من خط المصنف الشیخ
المشتهر ببهاء الدین علیه رحمة رب العالمین الی یوم قد فرغت من تسویده هذه النسخه فی
یوم الاخر من العشر الاوّل من الشهر ذی القعدة الحرام من شهور سنة ۱۲۲۱»

۲. مقدمة الواجب (پ ۳۴ - ۵۸ پ) (اصول فقه - عربی)

حسین بن جمال الدین محمد خوانساری (۱۰۱۶ - ۱۰۹۸ ق)
آغاز: «الحمد لله الذی جعل امثال اوامره بسبباً لاقتناص الثواب ... اما بعد؛ فیقول الفقیر
الی ربّه الباری حسین بن جمال الدین محمد خوانساری ... هذه مقدمة متعلّقة بمسئلة
الواجب یتّی فیها اکثر المباحث الّتی تتعلّق بهذه المسئلة ...»

انجام: «... هذا آخر ما اوردنا ایراده فی هذه الرسالة و الحمد لله و الصلوة علی خاتم
الرسالة و آله اولی الهدایة و الدلالة»

پشتاپناه

فصلنامه تخصصی کتابشناسی و نسخه شناسی
سال بیست و ششم | شماره ۱۰۱ - ۱۰۲
پاییز و زمستان ۱۳۹۹

۳. میزان المقادیر (۵۸ پ-۱۰۷ ر) (فقه - عربی)

محمد باقر بن محمد تقی مجلسی اصفهانی (۱۰۳۷-۱۱۱۰ ق)

آغاز: «الحمد لله الذي ارتفع عن مطارح الافهام فلا توزن صفات عظمته ... و بعد فيقول الفقير الى رحمة ربه الغافر ابن محمد تقی محمد باقر انى لَمَا لقيت كثير لحسن المسائل الشرعية ...»

انجام [موجود]: «... بعنوان النكاح طمعاً في البكارة او من دون شرط والله اعلم باحكام و رسوله و آله الى هنا خط المصنف دام ظله العالی»

عناوین و نشانی به شنگرف، دارای تصحیح و حواشی است، حواشی رساله اول با عناوین «منه طاب ثراه» می باشد، در آغاز نسخه وقف نامه میرزا احمد حسینی با مهر بیضوی با نقش «عبدہ الراجی احمد الحسینی» دیده می شود، دارای رکابه است، در ذیل انجام نشان تملک حبیب الله بن محمد رفیع الحسینی با مهر بیضوی با نقش «المتوکل علی الله حبیب الله» و نشان تملک محمد رفیع بن حبیب الله بن محمد رفیع موجود است.

خط: نسخ، تاریخ کتابت: ۱۲۲۱ ق.

جلد: مقوایی ساده، عطف تیماج قهوه ای

شماره بازیابی: ۴۰/۱۲۳

۱۹. مجموعه

۱. کتاب من لا یحضره الفقیه (حدیث - عربی)

محمد بن علی بن بابویه قمی «شیخ صدوق» (-۳۸۱ ق)

این نسخه شامل باب «من یجب التعزیز» تا پایان کتاب است.

آغاز [موجود]: «... الى حقویها ثم ركبغلته و أثبت رجله فی غرز الركاب ثم وضع یدیه السبابتین فی أذنیه ...»

انجام: «... قسمت اسانید من لا یحضره الفقیه تصنیف الشیخ الجلیل ابی جعفر محمد بن

علی بن الحسین بن الموسی القمی الفقیه ... و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین تمت»

۲. کتاب من لایحضره الفقیه (حدیث - عربی)

محمد بن علی بن بابویه قمی «شیخ صدوق» (-۳۸۱ ق)

این نسخه شامل باب «من یجوز التحاکم الیه» تا پایان باب «معرفة الكبائر التي أوعده الله...» است.

آغاز: «ابواب القضايا و الاحكام باب من یجوز التحاکم الیه و من لایجوز قال ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویه القمی الفقیه مصنف هذا الكتاب رحمه الله علیه»

انجام [جزء سوم] «... فكفر عنكم سيئاتكم و ندخلکم مدخلاً كريماً و صلى الله على محمد وآله اجمعين تم الجز و الثالث من كتاب من لایحضره الفقیه»
انجام: [قسمتی از جزء چهارم] «... و الحجارة في ايديهم و ارديتهم و اكمامهم حتى انتهوا الى الظهر فامر فحفر لها حفرة ثم دفنها فيها»

عناوين و نشانیها شنگرف، دارای تصحیح، در برخی اوراق مهر بیضوی با نقش «مهدی من اهل بیت» و «مهدی من آل محمد» دیده می شود. در سه برگ آخر فهرس جزء سوم و موضوعات آن نوشته شده است، نسخه دچار آسیب دیده گی و پارگی بوده و بیشتر اوراق به صورت دایره پاره شد و صالی شده و از نو کتابت شده است.

خط: نسخ، تاریخ کتابت: قرن ۱۳

جلد: تیماج مشکي

شماره بازیابی: ۴۰/۱۱۵

۲۰. الفوائد الضیائیة = شرح جامی (ادبیات عرب - عربی)

نورالدین عبدالرحمن بن احمد جامی (-۸۹۸ ق)

آغاز: «الحمد لولیه و الصلوة على نبیه و على آله و اصحابه و اما بعد... و سميتها فوائد الضیائیة لانه لهذا الجمع و التألیف كالعلة و الغائیة...»

انجام: «... عن مضرة شفاعة اسقام الجهالات شافيه و آله و على من تبعهم فى زمرة احبابه»

انجامه: «... لنقل هذا الشرح من السواد اى البياض فى ضحوة السبت حاوي من محرم الحرام فى سلك السنة مأتان و اربعين بعد الالف الحمد لله الذى وفقنا لاتمامه و الصلوة... فى يد اقل الطلاب عزيز محمد سمنانى»

عناوين و نشانى ها به شنگرف، داراى حواشى به فارسى و عربى در هامش و میان سطور، روى برگ آغازین نشان تملك از شيخ حسين معروف به شيخ حسين امين العلماء نوشته است.

خط: نسخ، تاريخ كتابت: شنبه، محرم ۱۲۴۰ ق، كاتب: عزيز سمنانى.
جلد: تيماج مشكى فرسوده.
شماره بازيابى: ۴۰/۱۳۱

۲۱. معالم الدين و ملاذ المجتهدين (اصول فقه - عربى)

جمال الدين حسن بن زين الدين عاملى (۹۵۹-۱۰۱۱ ق)

آغاز: «الحمد لله المتعالى فى عز جلاله عن مطارح الافهام...»

انجام: «... ان احتمال التقيية على ما هو معلوم من احوال الائمة عليهم السلام اقرب و اظهر و ذالك كاف فى الترجيح فكلام الشيخ عندى هو الحق»

عناوين و نشانى ها به شنگرف، داراى حواشى از خليفه سلطان با عدالت «سلطان رحمة الله»، حواشى ما بين سطور و هامش اوراق نوشته شده است.
خط: نسخ، تاريخ: ۱۲۲۵ ق.

جلد: تيماج مشكى با ترنج و سرترنج ضربى.
شماره بازيابى: ۴۰/۱۳۴

۲۲. شرح الملخص فى الهيئة = شرح چغمينى (هيئت - عربى)

موسى بن محمد بن محمود قاضى زاده رومى (۷۶۶؟-۸۴۰؟ ق)

آغاز: «الحمد لله الذى جعل الشمس ضياء القمر نورا و بسط على بساط البسيط»

انجام: «... كما لا يخفى على من له دربة في الحساب والله اسرع الحاسبين»
 انجامه: «... تم الكتاب بعون الملك الوهاب في دارالسلطنة الاصفهان في يوم الجمعة
 ثالث شهر رجب المرجب في سنة سبعة و اربعين و مأتين بعد الالف من الهجرة النبوية»
 عناوين و نشانی ها به مشکی و شنگرف دارای تصحیح، رکابه نویسی شده،
 محل نمودارهای این اثر سفید مانده است.
 خط: نسخ، تاریخ: جمعه ۳ رجب ۱۲۴۷ق، محل کتابت: اصفهان.
 جلد: تیماج حنایی مجدول فرسوده.
 شماره بازیابی: ۴۰/۱۲۹

۲۳. معین الخواص (فقه - عربی)

ابوالقاسم بن محمد حسن گیلانی قمی «میرزای قمی» (۱۲۳۱ق)
 آغاز: «الحمد لله رب العالمين و الصلوة والسلام على محمد و آله أجمعين أما بعد فأتى
 لما كتبت كتاب مرشد العوام لعوام الاعاجم ثم رايت ... سميت به معين الخواص، كتاب الطهارة
 ...»
 انجام: «... ان يكون باستصواب عدول المؤمنين و الله العالم بحقايق الاحكام و امنائه
 الكرام عليه السلام»
 انجامه: «... كتبه الأقل محمد حسين بن محمد اليل آبادي الساوجي في يوم الاربعاء اثني
 عشر شهر رمضان المبارك سنة ۱۲۳۱»

عناوين و نشانی ها به شنگرف، دارای حواشی، در پشت برگ نخست فهرست
 کتاب شامل کتاب طهارة، صلاة، الجنائز، صوم، اعتكاف، الزكاة و الفطر،
 الخمس نوشته شده است، در چهار برگ آخر طریق خواندن نماز میت و
 مطالبی درباره اجازة، مناولة و وجادة و سماع نوشته شده است، در ذیل آن
 وقف نامه به خط میرزا احمد حسنی ساوجی به این عبارت مسطور است:
 «این مجلد کتاب معین الخواص از جمله کتب مرحوم حاجی میرزا ابوالقاسم
 یل آبادی است و طریق تولیت در ریاض نوشته احمد الحسینی ۱۲۷۴».

خط: نسخ، کاتب: محمدحسین بن محمد یل آبادی ساوجی، تاریخ:
چهارشنبه ۱۲ رمضان ۱۲۳۱ ق.
جلد: تیماج مجدول فرسوده قهوه ای.
شماره بازیابی: ۴۰/۱۳۰

۲۴. الاستبصار فی ما اختلف من الأخبار (حدیث - عربی)

ابو جعفر محمد بن حسن طوسی «شیخ طوسی» (۳۸۵-۴۶۰ ق)
این نسخه شامل جلد دوم استبصار (کتاب جهاد تا پایان کتاب) است.
آغاز: «کتاب الجهاد باب من يستحق أن یقسم الغنائم فیهم أخبرنی...»
انجام: «... تم کتاب الاستبصار فیما اختلف فیہ من الاخبار بحمدالله و منہ و جمیل صنعہ
و الصلوة و السلام علی خیر خلقه و اشرف رسله و خاتم انبیائه محمد و آلہ الطیبین الطاهرین
و الحمد لله رب العالمین»

عناوین و نشانی ها به سنگرف، دارای تصحیح و حواشی اندک در هامش
اوراق، روی برگ آغازین نسخه نشان تملک امیرزاده اعظم به تاریخ جمادی
الثانی ثیلان ۱۲۴۹ با نشان مهر «عبدہ الراجی رضا قلی» موجود است،
پشت برگ آغازین وقف نامه میرزا احمد حسینی ساوجی به تاریخ ۱۶ ربیع
الاول ۱۲۸۷ نوشته شده است.

خط: نسخ، کاتب: عبدالله، تاریخ کتابت: ۱۱۳۵ ق.
جلد: تیماج.
شماره بازیابی: ۴۰/۹۵

۲۵. الکافی (حدیث - عربی)

محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی «شیخ کلینی» (-۳۲۹ ق)
این نسخه شامل اصول کافی کتاب الایمان و الکفر باب سیزدهم (دعائم الاسلام) تا باب
دویست و پنج است.

آغاز [افتاده]: «... و الوالي هو الدليل عليهنّ قلت: ثمّ الذي يلي ذلك الفضل ... فقال: الصلوة ان رسول الله صلى الله عليه وآله قال: الصلوة عمود دينكم قال قلت ...»
انجام [افتاده]: «... باب ۲۰۵ محمد بن يحيى عن احمد بن محمد بن عيسى ... عن فضيل بن عياض قال سألت ابا عبدالله عن الرجل يحسن في الاسلام»
عناوين و نشان ها به شنگرف، رکابه نویسی شده، دارای تصحیح و دارای حواشی فارسی و عربی در میان سطور و هامش اوراق از کتب شروح اصول کافی، روی برگ آغازین نسخه نشان تملک عباس بن محمد طباطبائی دیده می شود.

خط: نسخ، تاریخ کتابت: قرن ۱۳.

جلد: تیماج مشکی مجدول

شماره بازیابی: ۴۰/۹۴

۲۶. ریاض المسائل (فقه - عربی)

سید علی بن محمد علی طباطبائی حائری (-۱۲۳۱ ق)

این نسخه شامل کتاب طهارت تا نکاح است.

آغاز: «الحمد لله رب العالمين و صلى الله على سيدنا و نبينا محمد و آله الطاهرين كتاب الطهارة و اركانه الاربعة الاول في المياه جمعه ...»

انجام [موجود]: «... و ليس مثله قياسا الى انه يضعف بما قدّمناه من الادّلة ...»

عناوين و نشانی ها به مشکی و شنگرف، دارای رکابه، دارای تصحیح در دو برگ آغازین نسخه دو صفحه فهرست اسامی نام برده شده در این کتاب و توضیح آن آمده است.

خط: نستعلیق شکسته، تاریخ کتابت: قرن ۱۳.

جلد: تیماج قهوه ای سوخته

شماره بازیابی: ۴۰/۱۱۹

۲۷. تهذیب الاحکام (حدیث - عربی)

ابوجعفر محمد بن حسن طوسی «شیخ طوسی» (-۴۶۰ ق)

آغاز: «الحمد لله ولی الحمد و مستحقّه و صلواته علی خیرته من خلقه محمد و آله و سلم تسلیما باب الاحداث الموجبة للطهارة ذکر الشیخ ایده الله تعالی ان جمیع ما یوجب الطهارة...»

انجام: «... مسجد الکوفه و حرم الحسین (ع) عن حذیفة بن منصور قال حدثنی من سمع ابا عبدالله یقول یتّم الصلوة فی المسجد الحرام و مسجد الرسول و مسجد الکوفه و حرم الحسین صلوات الله علیه»

عناوین و نشانی ها به شنگرف، بی کاتب دارای تصحیح، و حواشی میان سطور و هامش اوراق، دارای نشان بلاغ روی برگ آغازین نسخه خط میرزا احمد حسینی ساوجی با این عبارت موجود است: «این کتاب را وارث مرحوم حاجی میرزا ابوالقاسم یل آبادی وقف عام نمودند» نشان مهر بیضوی: «احمد الحسینی»، روی برگ آغازین چند تاریخ موالید به سال ۱۲۴۲ تحریر شده است، کاتب این نسخه پس از بسمله مقدمه را حذف و از آغاز کتاب طهارت کتابت نموده است.

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: قرن ۱۳.

جلد: تیماج عنابی.

شماره بازیابی: ۴۰/۱۱۷

۲۸. مجموعه

۱. زاد النجات (کلام - فارسی)

محمد صفی بن ولی قزوینی (قرن ۱۱)

کتابی است مشتمل بر ذکر مقدمات موت و احتضار و مثنویات مرتبه بر احوال ابرار و اشعار و انتقال بدار القرار و حال نفس بعد از ارتحال از عالم غدار و محتوی بر اسرار معارج ارواح بعد از فراق ابدان و آداب شرعیّه، تجهیز اموات و تعزیه بازماندگان و منظوی بر تحقیق

عالم مثال و مدارج قرب حضرت ذوالجلال و شرح سوانح قیامت، از حشر و میزان و حیات و انطاق جوارح و حوض کوثر و صراط و درکات نار و درجات جنان و اعراف و سایر لواحق عرض اکبر و ذکر اسباب نجات و شفاعت شافعین و شمول مغفرت ارحم الراحمین. مولف این کتاب را به احسن الله خان مشهور به ظفرخان یکی از امیران، اهداء کرده است.

آغاز: «لا اله الا هو کلّ شیء هالک الا وجه له الحکم و الیه ترجعون در ساحت عظمت و کبریایی کاری که طغرای نشان اولیتش فحوای بدیع السموات و لارض اذ اقصی امرا...»

انجام: «... و امتنان خود را با خود به بهشت ببر که من با آبروی تو بر همه رحمت کردم و تمامی را بتو بخشیدم»

انجامه: «... الحمد لله رب العالمین ... روز دوشنبه سیزدهم شهر ربیع الاخری مطابق سنه ۱۲۶۱... تمام شد بیدالمذنب العاصی عبدالعظیم ساوجی»

۲. تعبیر خواب (خوابگزاری - فارسی)

کتابی است دارای اوراق پریشان، برخی ابواب به شرح زیر است:

باب اول: اگر کسی در شب حق تعالی را در خواب ببیند.

باب دوم: اگر کسی پیغمبران را در خواب ببیند.

باب سوم: اگر کسی بهشت را در خواب ببیند.

باب چهارم: در دیدن قیامت در خواب.

باب پنجم: دیدن آفتاب در خواب.

باب ششم اگر دید با زن در خانه آمد ...

باب نهم: در دیدن روشنایی.

باب دهم: مهتدی یافتن و پادشاه و ارباب مناصب.

باب یازدهم: در دیدن اهل حرفه و صحت.

باب دوازدهم: سر او بوستان و گرمابه زدگان ...

باب سیزدهم: در دیدن کوه و کتل و خاک و دریا.

باب چهاردهم: در دیدن شهر و قلعه و مسجد و منبر و سازه.

باب پانزدهم: در دیدن مردمان بسیار از پیر و جوان و زن و مرد و ...
 باب شانزدهم: در دیدن خوردنی‌ها و شیرینی‌ها و غیر ذالک.
 باب هفدهم: در دیدن درختان و میوه‌ها و حبوبات و داروها.
 باب هیجدهم: در دیدن حیوانات.
 باب بیستم: در دیدن سباع و درندگان.
 باب بیست و یکم: در دیدن حشرات الارض.
 باب بیست و دوم: در دیدن معدنیات و جواهر.
 باب بیست و سیم: در دیدن جامه و لباس و امثال آن.
 باب بیست و چهارم: در دیدن خانه کعبه و حج بیت الله و عبارت و استغفار.
 باب بیست و ششم: در دیدن و دیک و دیکدان و تنور و زغال.
 باب بیست و هفتم: در رگ زدن و حجامت کردن.
 باب بیست و هشتم: در دیدن قلم و لوح و مداد و کاغذ.
 باب بیست و نهم: در دیدن خنده و گریه.
 باب سی و یکم: دیدن زلزله در خواب و آنچه به آن ماند.
 باب سی و دوم: در دیدن مرده و گورستان و ملک الموت و جنازه و غیره.
 باب سی و سیم: در دیدن شیاطین و خصومت نمودن و پرواز کردن.
 باب سی و چهارم: در دیدن تراز و کیل و کیالی و ...
 آغاز: «در بیان تعبیر خواب در حدیث آمده که خواب مومن یک جزء از هفتاد جزء پیغمبر است و آدمی از خوابهای عجیب و غریب خالی نیست پس باید چون اراده خواب نمایی با طهارت باشی و بدست راست بخوابی ...»
 انجام: «... اگر در خواب زمین خود را آبادان بیند کارش قوی گردد والله اعلم بحقائق الامور ۱۲۶۰ شب چهارم ذی حجة تحریر شد»

۳. الدر المنضود فی صیغ العقود و الاقاعات (فقه - فارسی)

علی بن حسین کربلایی (قرن ۱۱)

کتابی در بیان احکام و ارکان صیغه‌های عقود و ایقاعات که در یک مقدمه و دو باب و

یک خاتمه تنظیم شده است، نویسنده این کتاب را پس از کتاب دیگر خود جواهر سلیمانیه در موضوع نیت نگاشته است:

مقدمه: در تعریف صیغه عقد و صیغه ایقاع و ...

باب اول: در بیان صیغ عقود و در آن چهار مطلب است.

باب دوم: در بیان صیغ ایقاعات و در آن سه مطلب است.

خاتمه: در معاطات و چند مطلب دارای چندین فصل است.

آغاز این نسخه در بخش خطبه کتاب افتادگی دارد.

آغاز: «... و معاملات و عبادات اگر چه فی الحقیقه معامله ایست با حق تعالی لیکن

... در این رساله صیغ العقود و ایقاعات را بوجه واضح بیان می سازم. انشاء الله تعالی با

بعضی فایده های فقهی که تعلق دارد. بمعاملات و در اکثر اوقات ارباب معاملات بدانستن

آنها محتاج می شوند تا آنکه سایر مومنان بسبب هر دو رساله انتفاع تمام و افر و بهره متزاید

متکاثر برند ...»

انجام: «... و محال قبض کننده مبلغ را بعد از تراضی و اظهر آن است که در آن وقت حکم

معاطات باشد و الله اعلم بحقایق الامور»

انجامه: «... عصر روز شنبه شانزدهم شهر ذیقعدة الحرام تمام شب سنه ۱۲۵۹. توشقان

نیل کتبه عبدالعظیم»

۴. تعبیر خواب حضرت یوسف (ع) (خوابگزاری - فارسی)

برخی مطالب این کتاب بدین شرح است:

فصل اول: در دیدن پیغمبران و علما.

فصل دوم: در دیدن زر و نقره.

فصل سوم: در دیدن آلت جنگ هر که تیغ و تیر در خواب ببیند.

فصل چهارم: در دیدن جمعیات هر که گندم بخواب ببیند.

فصل پنجم: در دیدن سرکه و حمولات.

فصل ششم: در دیدن میوه ها.

فصل هفتم: در دیدن شیرینی.

فصل هشتم: در دیدن جامه و عمارت.

فصل نهم: در دیدن چهار پایان و حیوانات.

فصل دهم: در دیدن دواب.

فصل یازدهم: در دیدن مرغان.

فصل دوازدهم: در دیدن آنها.

آغاز: «تعبیر خواب منقول از حضرت یوسف علی نبینا و علیه السلام و مشتمل بر دوازده باب فصل است فصل اول...»

انجام: «... در شب بیست و ششم شهر ذیقعده الحرام سنه ۱۲۶۰ مطابق یونت نیل تحریر شد»

۵. جامع عباسی (فقه - فارسی)

بهاء الدین محمد بن حسین عاملی «شیخ بهایی» (-۱۰۳۰ ق)

این متن شامل باب بیستم کتاب جامع عباسی است.

آغاز: [موجود] «... در بیان خونبهای کشتن آدمی و خونبهای اعضای او و خونبهای سگ شکاری و سگ گله و سگی که محافظت از باغ و زراعت کند...»

انجام [افتاده]: «... و آنچه در او خمس خونبهای هر عضو لازم است و آن چهار امر است اول شکستن هر عضو دویم...»

عناوین و نشانی‌ها به شنگرف و مشکى، رکابه نویسی شده، رساله دوّم و سوّم دارای حواشی و افزوده‌های بسیار با عنوان فائده شامل تعبیر خواب، فواید پزشکی و برخی احادیث طبّی که در میان سطور و هامش اوراق به چلیپا تحریر شده است، رساله سوّم دارای جداول احکام بروج و جدول اختلاجات اعضا به رأی منجمین است. این نسخه دارای حواشی به قلم عبدالعظیم ساوجی (کاتب نسخه) است، در برخی اوراق ترقیمه این حواشی، پانزدهم ربیع الاول ۱۲۶۷ ق، روز جمعه سوّم جمادی الاول ۱۲۶۷ ق، دوازدهم محرم الحرام

۱۲۶۹ ق است. این حواشی با علامت «کتبه العبد عبدالعظیم» به صورت چلیپا در هامش اوراق تحریر شده است، حواشی دیگری به قلم محمد تقی حسینی همدانی که شامل سوالی از حکیم ابوالحسن جلوه است. این مطلب در حاشیه برگ (۳۴) نوشته شده است. یکی از این حاشیه ها دارای ترقیمه دهم جمادی الاولی ۱۲۷۵ در مدرسه دارالشفای تهران است.

خط: نسخ و نستعلیق شکسته، محل کتابت: مدرسه دارالشفای تهران، تاریخ کتابت: ۱۲۵۹-۱۲۶۱ق، کاتب: عبدالعظیم ساوجی.

جلد: تیماج قهوه ای مجدول فرسوده.

شماره بازیابی: ۴۰/۱۲۰

۲۹- معتصم الشیعة فی احکام الشریعة (فقه - عربی)

محمد محسن بن شاه مرتضی کاشانی «فیض کاشانی» (۱۰۹۱-ق)

آغاز: «الحمد لله الذی هدینا لذلین الاسلام و منّ لنا الشرایع و الاحکام ... بعداً ثم انّ صاحب هذه الاسطر و هو خادم العلوم الدینیة ... سمّیته معتصم الشیعة فی احکام الشریعة اودعت فیہ امّہات المسائل ...»

انجام: «... من الاصل ام الثلث و یأتی فیہ»

انجام: «... حرره لنفسه العبد الراجی محمد حسین بن محمد یل آبادی الساجی فی سنة

مأتین و سبع و ثلاثین بعد الالف ۱۲۳۷ من الهجرة النبویة صلی الله علیه و آله و سلم»

عناوین و نشانی ها به شنگرف، دارای تصحیح درهامش اوراق رکابه نویسی شده، دارای حواشی با علامت «منه رحمه الله»، وقف نامه ای از طرف ورثه حاج میرزا ابوالقاسم یل آبادی روی برگ آغازین نسخه به تاریخ شوال ۱۲۶۹ آمده است.

خط: نسخ، کاتب: محمد حسین بن محمد یل آبادی ساوجی، تاریخ کتابت: ۱۲۳۷ق.

جلد: تیماج مشکی.

شماره بازیابی: ۴۰/۱۱۸

۳۰. معالم الاصول (اصول فقه- عربی)

جمال الدين حسن بن زين الدين عاملي (-۱۰۱۱ ق)

آغاز: «الحمد لله المتعالی فی عز جلاله عن مطارح الافهام فلا یحیط بکنهه ... فی تألیف هذا الكتاب الموسوم بمعالم الدين و ملاذ المجتهدين وجددنا ...»
انجام: «... احتمال التقیة علی ما هو المعلوم من احوال الائمة علیهم السلام اقرب و اظهر و ذلك كاف فی الترجیح فکلام الشیخ عندی هو الحق»
انجامه: «... و قد وقع الفراغ من لآلی بحر العلوم و الدر المنظوم و جواهر کنز المختوم فی الشهر الساس من السنة السادسة من العشر الرابعة من المائة الثالثة من الف الثاني من الهجرة النبوية علی مشرفها افضل سلام و تحية، کتبتها بنفسه لنفسه اسیر یوم و امس العبد الجانی و الاسیر الفانی اقل الطلبة و المشتغلین و تراب اقدام المؤمنین ابن کشکول محمد علی المسکین حشره الله و الطالبین مع الائمة الطاهیرین»

عناوین و نشانی ها به شنگرف، دارای حواشی، رکابه نویسی شده، پشت برگ نشان تملک کاتب محمد علی بن کشکول و مهر بیضوی وی و نشان تملک کاظم بن قاسم الحسینی الرشتی با مهر بیضوی با نقش «عبد سید محمد کاظم الحسینی» دیده می شود، زیر انجامه مهر کاتب با نقش «عبد سید محمد علی ۱۲۴۴؟» موجود است، روی برگ نسخه نشان تملک کاتب علی بن کشکول، محمد حسن بن سلیمان عاملی موجود است. وقف نامه سید احمد حسینی ساوجی به تاریخ ۱۲۸۱ در آغاز نسخه قلمی شده است.

خط: نسخ و نستعلیق، تاریخ کتابت: ۶ ربیع الثاني ۱۲۴۶ ق ، کاتب:

محمد علی بن کشکول

جلد: تیماج عتّابی فرسوده عطف تیماج مشکى.

شماره بازیابی: ۴۰/۹۳

۳۱. مجموعه

۱. خلاصة الاقوال (رجال - عربی)

حسن بن یوسف بن مطهر حلی «علامه حلی» (-۷۲۶ ق)

آغاز: «الحمد لله مرشد عباده الى سبيل الرشاد ... و قد سميناه بخلافة الولي في معرفة الرجال ورتبته على قسمين و خاتمة ...»
انجام: «... و منه القسم الثاني في المجروحين و من اتوقف في حديثه و الحمد لله وحده و صلى الله على من لانبي بعده محمد و آله»
انجام: «... كتبه محمد حسين بن محمد الساوجي يل آبادي في شهر رمضان المبارك سنه ۱۲۳۳»

۲. صيغ العقود = عقود النكاح (فقه - فارسی)

محمد باقر بن محمد تقی مجلسی اصفهانی (-۱۱۱۰ ق)

آغاز: «الحمد لله الذي احل النكاح و ندب اليه و حرم الزنا و السفاح ...»
انجام: «... و كيل مرد ميگويد هي على ذلك طالق طالق»

نشان تملك و وقف ميرزا احمد ساوجي با عبارت «الملك لله الواحد القهار قسم اول از دو قسم خلاصة الرجال علامه را امروز كه دوشنبه يازدهم شهر شوال المكرم سنه ۱۲۶۹ هجري است، ملك طلق حقير است تا قادر متعال فردا كه را مالک كند، احمد الحسيني نشانه وقف عامه فرقه اماميه نمودم، نشان مهر «احمد الحسيني»، در برگ ۷۰ نشان تملك به خط شكسته بسيار زيبا به قلم ملا محمد رضای ساوجي متخلص به غريب تحرير شده است.
خط: نسخ، تاريخ: ۱۲۳۳ق، كاتب: محمد حسين بن محمد يل آبادي ساوجي.

جلد: تیماج مشکی مجداول فرسوده

شماره بازیابی: ۴۰/ ۱۳۶

میرزا شهاب

فصلنامه تخصصی کتابخانه‌های و نسخه‌شناسی
سال بیست و ششم | شماره ۱۰ - ۱۰۲
پاییز و زمستان ۱۳۹۹

۳۲. مجموعه

۱. جنگ (متفرقات - فارسی)

میرزا احمد حسینی ساوجی (۱۲۱۷-۱۳۰۴ ق)

این جنگ که در آغاز میرزا احمد حسینی ساوجی آن را فراهم آورده، نوادگان او مطالبی در آن به یادگار نوشته اند و برخی صفحات دیگر نانویس مانده است.

عناوین برخی مطالب بدین شرح است:

- ختمی جهت شفای بیماری به نقل از آیت الله سید سجّاد علوی گرگانی (از علمای معاصر مقیم گرگان) که به قلم سید حسن سبط احمدی نوشته شده است (ر۱)
- دستور العملی جهت برطرف شدن مشکلات به قلم سید حسن سبط احمدی (ر۲)
- رویای صادقه ای از میرزا احمد حسینی ساوجی تاریخ پنجم ربیع الاول ۱۲۸۸ (ر۳)
- تاریخ موالید فرزندان میرزا احمد حسینی ساوجی (ر۴)
- فایده ای به نقل از شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید درباره زندگانی حضرت رسول اکرم (ص) (۵ پ- ۶ ر)

- فهرست کتب موقوفه میرزا احمد ساوجی به قلم خودش (ر۹)

- فهرست کتب موقوفه مرحوم فغانعلی (ر۹)

- فهرست کتب موقوفه حاجی میرزا ابراهیم (۹ پ)

- فهرست کتب موقوفه حاجی سید آقا (۹ پ)

- فهرست کتب آقا میرزا علی (۹)

- کیفیت نماز پدر برای بر آورده شدن حاجت پسر به قلم سید حسن سبط احمدی به

تاریخ عصر یکشنبه ۲۸ ربیع الثانی ۱۴۲۱ ق (۱۰ ر)

- فهرست کتابهای حاجی میرزا عبدالحسین (۱۱ ر)

- فهرست کتب موقوفه که به میرزا عماد در تاریخ ۲۸ فروردین ۱۳۲۱ واگذار شده است و

شرحی درباره واگذاری آن به میرزا اسدالله رضوانی به قلم سید عباس فرزند سید عماد و تایید

آن به قلم میرزا اسدالله رضوانی در همان تاریخ (۱۱ ر- ۱۲ پ)

- وقایع قحطی ۱۲۸۸ در ساوه (۱۳-۱۷ پ)
- یادداشتی مبنی بر دریافت کردن کتابها از سید اسد الله رضوانی به قلم سید عباس سبط احمدی (یکی از متولیان کتابهای وقفی) در تاریخ ۲۸ فروردین ۱۳۲۱ ش.
- یادداشت دیگری مبنی بر انتقال این کتابها به سید حسن سبط احمدی به قلم ایشان از پدرشان مرحوم سید عباس به تاریخ ششم فروردین ۱۳۴۷ ش.
- فهرست دیگری از کتابخانه میرزا احمد حسینی ساوجی به تاریخ ۲۲ شوال ۱۳۷۹ ق برابر ۳۰ فروردین ماه ۱۳۳۹ (۱۸-۱۹ پ)
- آیات شش گانه از قرآن جهت رفع شدت و بلا (۱۹ پ- ۲۰ ر)
- مطالبی تاریخی از زندگانی اهل بیت علیهم السلام و خلفای عباسی و زندگانی راویان و عالمان قرون اولیه اسلام. (۲۳ پ- ۲۴ پ)
- منتخب کشکول شیخ بهایی (۲۵ پ- ۲۲ پ)
- فهرست طلائی که کتاب به امانت برده اند در شهر ذی حجه ۱۲۸۵ (۲۳ ر)
- فهرست کتبی که در ۱۲۸۷ ق امانت داده شده است (۲۳ ر)

۲. شرح الالفیة (۲۳- ۴۷ پ) (فقه - عربی)

میرزا احمد حسینی ساوجی (۱۲۱۷- ۱۳۰۴ ق)

شرحی است بر کتاب الفیه شهید اول که در بردارنده هزار مسئله در نماز است. این شرح با عنوان «قوله - اقول» تألیف شده در آن مقدمه و سه فصل الفیه شهید شرح داده شده و بخش خاتمه در این نسخه موجود نیست. در این شرح به اقوال برخی فقها همانند علامه حلی، محقق حلی و و کتب فقهی مانند روض الجنان و ریاض المسائل و ... استناد شده است. این شرح داری فصولی با عنوان «تکمیل»، «تذنیب» و «فائده» است. این نسخه به خط مولف است و در حواشی داری تصحیح و افزوده هایی به قلم مولف آمده است.

آغاز: «قوله و هی مرتبة علی مقدمة و فصول ثلاثة و خاتمه اما المقدمة فی تعریف الصلوة و تقسیمها و ذکر من بحث الصلوة علیه اما الفصول الثلاثة فالفصل الاول فی المقدمات و الثانی فی المقارنات و الثالث فی المنایات اما الخاتمه فیالخلل الواقع فی الصلوة الیومیة و

ذکر خصوصیات باقی الصلوات المفروضة غير اليوميّة قوله فالصلوة الواجبة افعال معهودة
مشروطة»

۳. تلخیص المفتاح (معانی و بیان - عربی)

محمد بن عبدالرحمن خطیب قزوینی (-۷۳۹ق)

آغاز: «الحمد لله على ما أنعم و علم من البيان ما لم يعلم و ... سمّيته تلخیص المفتاح
...»

انجام [افتاده]: «... العالم بهما منزلة الجاهل و نظيره في النفي و الإثبات ...»

خط: نسخ و نستعلیق و نستعلیق شکسته، کاتب: میرزا احمد حسینی ساوجی،

سید حسن سبط احمدی و دیگران.

جلد: تیماج مشکى فرسوده

شماره بازیابی: ۴۰/۳۴

۳۳. حاشیه حاشیه مختصر المعانی (معنی و بیان - عربی)

عبد الله بن شهاب الدين حسين يزدى (-۹۸۱ق)

حاشیه ای است با عنوان «قوله - قوله» بر حاشیه عثمان خطایی که بر مختصر المعانی
تفتازانی نوشته است.

آغاز: «حمد لمن خلق الانسان و علمه البيان و شكرا لمن اعلمه بدایع المعانی ... صلوة
على نبيه المبعوث باكمل الاديان ...»

انجام: «... في تغيير الثاني حتى لاتعوب ذلك الحسن و المرجو من الله تعالى صلاح
العاقبة»

انجامه: «... تمت الكتاب بعون الملك الوهاب في يد الحقيير سيّد محمد في سنة ۱۲۲۱
من الهجرة النبوية»

خط: نسخ، تاريخ کتابت: ۱۲۲۱ق، کاتب: سید محمد.

جلد: تیماج مشکى مجدول فرسوده

شماره بازیابی: ۴۰/۱۳۹

۳۴. مجموعه

۱. انیس الموحدين (عقاید - فارسی)

محمد مهدی بن اباذر نراقی (-۱۲۰۹ ق)

نسخه کاملی از کتاب انیس الموحدين است.

آغاز: «انیس موحدين و جلیس مجردین سپاس بی قیاس و ستایش رفیع الالاساس یگانه ایست جلّ شأنه...»

انجام: «... سعادت یا شقاوت ذر باب تکلیف اتم و در وعد و وعید ادخل است»

۲. ارشادالمسترشدین (فقه - عربی)

محمد ابراهیم بن محمد حسن کلباسی اصفهانی (-۱۲۶۲ ق)

این نسخه در بردارنده منهج دوم از مقصد اول کتاب است و در آن موضوع فقهی زکات و خمس و صدقه در یک مقدمه و سه مبحث و یک خاتمه آمده است که عبارت اند از:

مقدمه: در بیان فضل زکات و عقاب تارک آن و آنچه مناسب آن است،

مبحث اول: در زکات مال و در سه باب نوشته شده است،

مبحث دوم: در زکوة فطره و در دو باب سامان یافته،

مبحث سوم: در خمس در دو باب،

خاتمه: نیز در بیان سایر تصدقات است.

خط: نسخ و نستعلیق، تاریخ: ۱۲۴۰ ق، کاتب: باقر بن احمد یل آبادی ساوجی

جلد: تیماج مشکى

شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۸

۳۵. مجموعه

۱. یکاد البرق (ادبیات - فارسی)

نسخه ای است کامل متعلق به قرن یازدهم و دوازدهم در بردارنده متن ادبی مسجع در شکایت از روزگار، صفت عقل، صبر و گله از دوستان و ... در آن اشعار عربی و فارسی نیز بکار رفته است. نام نویسنده این اثر شناخته نشد.

آغاز: «در این مدت که تلاطم امواج فتنه کار جهان برهم شورانیده است و سیلاب جفاء ایام سرها سروران را جفا خود گردانیده طوفان بلا چنان بالا گرفته که کشتی حیات را گذر بر جداول معین گشته برواق غمام بصر ربای «یکاد البرق» یخطف ابصارهم به برق حسام سر ربای متبدل گردد...»

انجام: «... و حدیث هرچه از چشم دور از دل دور دور از انصاف خطاب من با هر سحاب که بدان کشیده است، هینئا لک یا سحاب و جواب من با هر غراب که از آن جانب آمده است یا ویلتا أن اکون مثل هذا الغراب والله اعلم بالصواب»

۲. التصریف (ادبیات - عربی)

عزالدین عبد الوهاب بن ابراهیم زنجانی (-۵۶۶ ق)

نسخه کامل کتاب تصریف است.

خط: نسخ، تاریخ کتابت: قرن ۱۲

جلد: تیماج حنایی

شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۳

۳۶. مجموعه

۱. حاشیه شرح جامی (اپ - ۱۹۴ ر) (ادبیات - عربی)

احمد بن محمد باقر دهملابی شاهرودی (قرن ۱۳)

این حاشیه به عربی و فارسی با عنوان قوله - قوله به درخواست ملا عباسقلی بن محمد اسماعیل خان دهملابی شاهرودی در هامش شرح جامی قلمی شده است. تاریخ و محل تحریر آن چنانکه مولف در برخی اوراق نگاشته ۲۷ شعبان ۱۲۴۹ در استرآباد است. «تم هذه الحاشية على يد اقل الخلائق و اكثرهم جرماً احمد في بلدة استرآباد في ليلة الاثنين من شهر شعبان المعظم بتاريخ سبع عشرون شهر المذكورة على حسب التمنای قرة العیونی ملا عباسقلی سنة ۱۲۴۹»

آغاز [افتاده]: «... هذا من حيث إنه كتابه ليس ككتب السلف حتى يصدر به على
سنتها...»

آغاز [حاشیه]: «... قوله لم يعرفا را بر دو وجه خوانده اند اگر لم تعرفا بخوانیم تعریف به
کنه را می رساند...»

انجام [حاشیه]: «... و کذا عمر اذا صار علما او عانيا لأبي بكر بأول بالمسمى بعمر...»
انجام [مؤلف]: «... ضحوة الحادى عشر من رمضان المنتظم في سلك شهور سنة سبع
و تسعين و ثمانمائة»

انجامه [محمّی]: «... قد نقلت هذه الصفحة من السواد الى بياض، بل الأمر معكوس، ای
نقلت هذه الصفحة من البياض الى السواد، في حال تشتت البال و تفرقة الاحوال ... انا العبد
الخاسر الأثيم، احمد بن محمد باقر بن محمد كاظم دهملائی المولد و المنشأ و المسكن
و السكنى، على حسب التمنای قره العیونی و ثمره فوادی و فلذة كبدي عباسقلی بن محمد
اسماعیل خان، ساكن قرية المزبورة، على سبيل الاستعجال و كنت عازما الى قرية المذكورة
من قصبة الشاهرود و راقم هذه الكتاب عباسقلی بن محمد اسماعیل خان في سنة ۱۲۴۹ قد
فرغ من تسويد هذه النسخة اقل الخلیقة، عباسقلی بن محمد اسماعیل الدهملائی الأصل و
المولد و المنشأ و الموطن و المأوى في سنة ۱۲۴۹»

انجامه [کاتب]: «... قد فرغ من تسويد هذه النسخة أقال الخلیقة عباس قلی بن محمد
اسماعیل الدهملائی الأصل و المنشاء و الموطن و المأوى في سنة ۱۲۴۹»

۲. مثلثات منظوم = نصاب مثلث = مثلث بدیعی (فرهنگ لغت - فارسی، عربی)
بدیعی تبریزی (-۹۸۰ ق)

فرهنگ منظوم در قالب قصیده و در بحر رمل که در آن هر واژه عربی با تغییر
حرکت ها به سه معنا درمی آید، آمده است.

آغاز: «از پس حمد خداوند زمین و آسمان کرده ام نظم مسلسل چون لثالی عمان»
انجام: «... اینچنین نظم بدیعی را بدیعی کرده نظم: تا بماند روزگار از وی همین نام و
نشان»

خط: نسخ، تاریخ کتابت: ۱۲۴۱ ق، کاتب: عباس قلی بن محمد اسماعیل دهملایی، به جهت: احمد بن محمد باقر دهملایی.
در برگ پایانی اشعاری از سعدی به قلم شکسته نستعلیق عالی به قلم ابوالفتح ساوجی به تاریخ جمعه ۱۲۵۶ کتابت شده است. متن به قلم عباسقلی بن محمد اسماعیل دهملایی شاهرودی و انجامه به قلم حاشیه نویس احمد بن محمد باقر دهملایی کاتب است. پشت برگ پایانی کتاب یادداشتی به نستعلیق ممتاز به خط ابوالفتح ساوجی در تاریخ جمعه سنه ۱۲۵۶ تحریر شده است.

جلد: تیماج مشکی فرسوده

شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۳

۳۷. قرآن کریم (قرآن موقوفه امیرکبیر)

به خط نسخ عالی، دارای سرلوح و کتیبه، به لاجورد و زر و مشکی، با نقوش اسلیمی، متن به مشکی و ترجمه به سنگرف کتابت شده، ترجمه آیه ذیل آیه به سنگرف آمده است. مجدول و کمند کشی به زر و مشکی، اعراب گذاری شده، هر صفحه کمند به زر. در آغاز این نسخه وقف نامه ای میرزا محمد تقی خان امیر کبیر آمده که متن آن چنین است:

«الحمد لله الواقف علی الضمایر و السرایر و الصلوات علی محمد و آله خیر قابل و عثایر؛ اما بعد، بمفاد (فتزودوا فان خیر الزاد التقوی) مقرب الخاقان میرزا محمد تقی وزیر این یک جلد قرآن ربانی و فرمان آسمانی را وقف موجد و حبس مخلد نمود بر کافه فرقه امامی اثنا عشریه بشرط العلم و الفضل و قفاً عاماً صحیحاً شرعياً و ثواب وقف را هدیه کرد بر ارواح مطهره و اشباه منوره چهارده معصوم علیهم صلوات الله الملك القیوم تا ثواب هدیه عاید گردد (یوم لا ینفع مال و لا بنون الا من اتی الله بقلب سلیم) بواقف مشار الیه و تولیتش را مادام الحیات بخود و بعد بارشد اولاد که صلاحیت داشته باشند، اناثاً کان او ذکوراً، العیاذ بالله اگر منقرض شوند محول است باهل علم و

فضل علمای امایه اثنا عشریه فمن بدله بعد ما سمعه فعليه لعنة الله و ملائكة اجمعين. صبغه وقف على نهج الشرع الاطهر جاری گردید به تاریخ شهر شعبان المعظم سنه ۱۲۴۷ محل مهر با نقش «لا اله الا الله الملك الحق المبين محمد تقی»

خط: نسخ ممتاز، تاریخ کتابت: قرن سیزدهم
شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۹

۳۸. قواعد الأحكام (فقه - عربی)

حسن بن یوسف بن مطهر حلی «علامه حلی» (۶۴۸-۷۲۶ ق)
این اثر نسخه کاملی از کتاب شامل طهارت تا دیات است.
آغاز «الحمد لله على سوابغ النعماء و ترادف الآلاء... فهذا كتاب قواعد الاحكام فى معرفة الحلال و الحرام...»

انجام: «... الباقى لك فمات قبل الدفع انعزلو لو قال ادفع اليه بعد موتى لم ينعزل»
انجامه: «... قد فرغ من تحرير هذه الكتاب الشريف العبد الضعيف ابن مرحمت و غفران پناه پير حسين معجون القاينى الخراسانى المتوطن به مشهد المقدس المعلى المزكى سلطان على بن موسى الرضا عليه التحية و الثناء فى دار السلطنة اصفهان يوم الثلاثاء ۲۸ صفر تم بالخير و الظفر من شهور سنه مائة و ستّه بعد الالف من الهجرة النبوية المصطفوية اللهم اغفر من استغفرتى و ارحمنا برحمتك يا ارحم الراحمين»

خط: نسخ، تاریخ: سه شنبه ۲۸ صفر ۱۱۰۶ ق، کاتب: معجون قانئی.
روی برگ اول نسخه این وقف نامه به خط میرزا احمد حسینی ساوجی موجود است، در پایان نشان تملک به تاریخ ۱۲۵۵ همو با مهر بیضوی «عبداله الراجی احمد الحسینی» موجود است. نیز به تاریخ و مهر نشان دیگری به تاریخ «۱۲۰۱» دیده می شود که سجع آن چنین است: «هو الرزاق ذوالقوة المتین».

جلد: تیماج حنایی

شماره بازیابی: ۴۰/۱۱۱

۳۹. مجموعه

۱. درة البهیة (۱-۷۷پ) (اصول فقه - عربی)

علی بن حسن آرانى كاشانى (قرن ۱۳ ق)

منظومه ای ست در هزار و دویست و چهل و دو بیت که مطالب اصلی اصول فقه به نظم درآمده است.

آغاز:

«يقول راجي الربّ ذي الاحسان
الحمد لله الكبير المحسن
حمدا على الائمة الجميلة
... و بعد هذا الدرّة البهيّة
حوت مهمات من الاصول
علی بن الحسن الآرانى
و الشكر للمفضّل المهيمن
شكرا على نعمائه الجزيلة
للتالبيين بهجة المرضيّة
خلت من التعقيد و الفضول»

انجام:

«و هاك نظما فائقا قد اختتم
في الف بيت مأتان جامعة
و عدد الأبيات للتاريخ قد
بحسن توفيق الاله ذى النعم
و اربعون اثنان ايضا جامعه
وافق و النسيان و السهو فقد»

انجامه: «... لقد تمّ النظم الشريف و المؤلف المنيف الذى لم يسمح بمثله الدهر و لم يظهر نظيره الى هذه العصر الجامع لأمّهات قواعد الأصول و مهمّات افكار الأعاضم و الفحول على يد ناظمه الأثيم الغريق في بحار الخطايا و المحن محمد على بن محمد حسن الشهير بعلي الآرانى الكاشانى نزيل جرفادقان المتوطن فيها في ضحيّة يوم السبت الحادى عشر من شهر ربيع المولود من شهور سنة ۱۲۴۲ ألف و مأتين و اثنين و أربعين من الهجرة خير البرية على هاجرها آلاف سلام و تحية و الحمد لله ربّ العالمين و الصلاة على محمد و آله أجمعين»

۲. فصل الخطاب فى تحقيق السؤال و تزييف الجواب (اصول فقه - عربی)

علی بن حسن آرانى كاشانى (قرن ۱۳ ق)

نویسنده این کتاب را هنگام تدریس کتاب قوانین میرزای قمی در سال ۱۲۱۷ به عنوان

حواشی بر این کتاب نگاشته و عبارات مشکل این کتاب را شرح داده است. ساختار این اثر نامه هایی از میرزای قمی و پاسخ مولف و نقد نظریه های میرزای قمی است.

آغاز: «الحمد لله الذي يسئل عن عباده ما فعلوا و لم يسئل عمّا فعل و الصلوة و السلام على من بعث للتبليغ الأحكام ... و بعد فيقول الغريق في بحار الخطايا و المحن و الأثيم الجاني محمد علي بن محمد حسن الشهير بعلي الآراني الكاشاني أنّي قد شرعت في مباحثة الكتاب الموسوم بالقوانين المحكمة...»

انجام: «... ذكرته تذكرة لنفسى الساهية و الحمد لله على إتمامها و الصلاة على النبي و آله و سلم تسليمًا كثيرًا لقد تمّ في منتصف شهر محرو الحرام من شهر سنة ١٢٢٠ الف و مأتين و عشرين على يد مؤلفها الفاني و جامعها على الآراني دام توفيقه»
انجامه: «... كتبه ابن الشيخ معز الدين النيهاني الجرفادقاني على اصغر دام توفيقه ... في شهر ذي الحجّة الحرام من شهر ١٢٢٦ الف و مأتين و ست و عشرين من الهجرة النبويّة»

٣. عجالة الحائريّة (اصول فقه - عربي)

على بن حسن آراني كاشاني (قرن ١٣ق)

این کتاب دوره کامل اصول فقه به نظم است. در این اثر مباحث حقیقت و مجاز، تعارض احوال، حقیقت شرعی، امر و نهی، مجمل و مبین، ظواهر، وصف، اجماع، برانت، استصحاب، تعادل و تراجیح به نظم درآمده است. هر فصل دارای مقدمه، فائده، تتمیم، و تذنیب است. مؤلف به مطالب دیگری مانند قراء سبعة، اقسام حدیث، ... پرداخته است.

در حاشیه مقدمه کتاب آمده است: «المقاصد المهمة اسم كتابنا الكبير الذي صنّفناه في اصول الفقه و أوردناه فيها فرائد جزيلة ... مناهل و هو أيضا في اصول الفقه و هو تلخيص للمقاصد و المقاصد كالشرح له و هو كشرح لهذه الدرّة البهيّة و البهجة المرضيّة؛ منه دام توفيقه»

آغاز: «الحمد لله ربّ العالمين و الصلوة و السلام على أشرف الأنبياء و المرسلين محمد و عترته الطاهرين، سيّما ابن عمّه و كاشف غمّه أمير المؤمنين و قائد الغرّ المحجلّين على بن ابي طالب سيّد الأوصياء المرضيّين و بعد فيقول الغريق في لجج المهن و الأثيم الجاني محمد علي بن محمد حسن الشهير بعلي الآراني، هذه عجالة رشيقة، في بيان الإمتياز بين

المشترك و المرتجل و المجاز و الحقيقة، جمعتهما في الحائر الحسيني على ساكنها آلاف سلام و تحية و سميتها بالعجالة الحائرية، نفعتني الله بها و سائر الطلبة...»
انجام: «... فانظر فيه بعين الانصاف لا بنظر الغي و الاعتساف، فانه بذلك حقيق و الله الهادي الى سواء الطريق و هو ولي التوفيق»

انجامه مؤلف: «... لقد تمت هذه العجالة الحائرية، على يد مؤلفها الجاني، جامعها الفاني، محمد علي بن محمد حسن الشهير بالآراني الكاشاني، بلغه الله اقصى مناه و جعل آخرته خيرا من دنياه، في شهر رمضان المبارك من شهور ١٢١٦ مأتين و ست عشرة بعد الألف من الهجرة المطهرة النبوية، على هاجرها آلاف سلام و تحية، و اتفق لتاريخ إتمامها عدد إسمها باضافة عدد رأس الكتاب و الثالثة و الحمد لله ذي الجلال و الإكرام»
انجامه كاتب: «... الى هنا كلام مصنف دام ظلّه العالي، قد فرغ من نقله من النسخة التي كتبها مصنفها دام ظلّه، في يوم الأربعاء سلخ شهر جمادي الثاني من شهور سنة ١٢٢٧ ألف و مأتين و سبع و عشرين»

خط: نسخ، تاريخ: ١٢٢٦ق-١٢٢٧ق ، ١٢٤٢ق، كاتب: علي بن حسن
آراني كاشاني (مؤلف) - علي اصغر بن معزالدين گلپايگانی - محمد حسين
جاپلقى.
جلد: تيماج حنايي
شماره بازيابي: ٤٠ / ١٣٢

٤٠. علم اليقين (كلام - عربي)

محمد محسن بن شاه مرتضى كاشاني «فيض كاشاني» (-١٠٩١ق)
آغاز [افتاده]: «... ثم قال ناقلا عن الحكماء في تأويل هذه الإشارات...»
انجام: «... بخصوص لصاحب الفهم نفع الله طالبين به و بما فيه تبت قدمي و الحمد لله أولا و آخرأ و ظاهرا و باطنا و صل الله على محمد و آله»
انجامه: «... هذه النسخة الشريفة المنيفة على يد العبد الضعيف النحيف ابن عبد السميع الحلّي على اكبر الشريف في ثلاث عشرين شعر محرم الحرام سنة مائة و خمسة و عشرين بعد الألف من الهجرة النبوية عليه ألف ألف تحية»

خط: نسخ، كاتب: على اكبر بن عبدالسميع شريف حلي، تاريخ كتابت: ٢٣
محرم ١١٢٥ق
جلد: تيماج حنايي ساده
شماره بازيابي: ٤٠/٣٤

٤١. مجموعه

١. حاشية تهذيب المنطق = حاشيه ملا عبدالله (منطق - عربي)

شهاب الدين عبدالله بن شهاب الدين يزدى (-٩٨١ ق)

آغاز: «الحمد لله افتتح الكلام بعد بسملة ابتداء بخير الكلام واقتداء لحديث خير الأنام»

انجام: «... مدعوّ بعيد الله بلغه الله ما تمناه و جعل آخرته خير من الدنيا»

انجامه «... قد تمّت هذه الرسالة في يوم الخميس من شهر ربيع الأخرى ١٢٣٢»

روى برگ نخستين اين نسخه وقف نامه اي به قلم ميرزا احمد حسيني ساوجي تحرير

شده، مبني بر وقف اين نسخه شامل حاشيه ملاعبدالله و الفيه ابن مالك و صمديّه و كبرى

في المنطق بر طلاب اثني عشرية از سوى ميرزا كاظم و ميرزا ابوالقاسم و اولاد مرحوم

حاجي ميرزا رحيم است و توليت آن به ميرزا احمد حسيني ساوجي واگذار گرديده است.

تاريخ تحرير وقف نامه ربيع الثاني ١٢٨٧ است و ذيل آن مهر بيضوي كاتب با سجع «احمد

الحسيني ١٢٧٤» ديده مي شود.

٢. الصمديّة (نحو - عربي)

بهاء الدين محمد بن حسين عاملي «شيخ بهايي» (-١٠٣١ ق)

آغاز: «أحسن كلمة يتبدء بها الكلام و خير... اما بعد فهذا فوائد الصمديّة في علم العربيّة

حوت من هذا الفن ...»

انجام: «... هل حرف استفهام تفترق عن الهمزة... بخلاف الهمزة نحو (ألم نشرح لك

صدرک)»

انجامه: «... تمّت الكتاب بعون الملك الوهاب في يوم العاشر من شهر رجب المرجب في سنة الف و مأتان و ثلاثون بعد الهجرة النبوية المصطفوية صلوات الله و سلامه عليه و عليهم أجمعين من يد أقلّ الطلاب رحيم بن محمد كاظم ساوجي سنة ١٢٣٠»

٣. الالفية في النحو = الفية ابن مالك = الخلاصة في النحو (نحو- عربي)

محمد بن عبدالله بن مالك اندلسي «ابن مالك» (-٦٧٢ ق)

آغاز: «قال محمد هو بن مالك + أحمد ربّ الله خير مالك ...»

انجام: «... وآله الغرّ الكرام البررة + و صحبه المنتخبين الخيرة»

انجامه: «... تمّت هذه الرسالة الشريفة بيد الحقير الأثم إقل الطلاب رحيم بن ميرزا محمد كاظم ساويي عفى الله عنه ... و ذلك في يوم الأربعاء و يوم الأحد و العشرين من شهر شعبان من شهور سنة الف و مأتان و أحد و ثلاثون من الهجرة النبوية على مهاجرها افضل الصلوات»

٤. كبرى في المنطق (منطق- فارسي)

مير سيد شريف على بن محمد جرجاني (-٨١٦ ق)

آغاز: «بدان كه آدمي را قوه ايست درآكه كه منقش گردد در وي صور اشياء»

انجام: «لكن شجر است پي لاحجر باشد لكن حجر است پس لاشجر باشد»

انجامه: «تمّت الكتاب بيد إقل الطلاب رحيم خلف ميرزا كاظم ساويي بتاريخ شانزدهم

شهر جمادى الآخرة ١٢٣١»

خط: نسخ و نستعليق شكسته، تاريخ: ١٢٣٠-١٢٣١-١٢٣٢ ق، كاتب: رحيم

بن محمد كاظم ساوجي.

جلد: تيماج ترياكى فرسوده

شماره بازيابى: ٤٠ / ١٣٣

٤٢. مجموعه

١. الالفية في النحو = الفية ابن مالك = الخلاصة في النحو (نحو- عربي)

محمد بن عبدالله بن مالك اندلسي «ابن مالك» (-٦٧٢ ق)

انجامه: «قد نقلت البياض الى السواد في ضحوة يوم الخميس من عشر الاوسط الأشهر الحرام الثمانية وعشرين بعد ومأتين والألف من هجرة نبوية المصطفوية على هاجرها ألف سلام و تحية ... و أنا الخاسر الأثيم محمد على الحسينى ابن محمد غفر الله و لوالديه و أحسن اليهما حق محمد و آله الأطهار»

٢. شرح نصريف (صرف - فارسي)

سعد الدين مسعود بن عمر تفتازانى (-٧٩٢ ق)

آغاز: «ان أروى زهر تخرج في رياض الكلام من الأكمام و أبهى خير يحاك ...»
انجام: «... و حسنة و قبيحة و أو غيرهما و كذلك البواقى بنان و البيان و اسنان الأقلام حمد الله على تواتر نعمائه»

انجامه: «... تم بالخير تحرير يافت در يوم شنبه هشتم شهر شوال المكرم ١٢٣٦»
خط: نسخ، تاريخ: شنبه هشتم شوال ١٢٣٦، كاتب: سيد محمد على بن

محمد حسينى

فاقد جلد

شماره بازيابى: ٤٠/١٢١

٤٣. مجموعه

١. حاشية شرح الشمسية (منطق - عربى)

مير سيد شريف على بن محمد جرجانى (-٨١٦ ق)

آغاز: «بسمله، قوله و رتبته عى مقدمة و ثلاث مقالات ...»

انجام: [افتاده]: «... بالفعل ثم تقول يجب أن يصدق في عكسه بعض بالفعل»

٢. آداب المتعلمين (اخلاق - عربى)

خواجه نصيرالدين محمد بن محمد بن حسن طوسى (-٦٧٢ ق)

آغاز: «الحمد لله على آلائه و أشكره على نعمائه و الصلاة على سيد أنبيائه و خير أصفياه

محمد و آله»

انجام: «... فى كتابه المسمى بطب النبي يجده من طلبه و الحمد لله رب العالمين»

انجامه: «... تمت الرسالة الموسوم بأداب المتعلمين في يوم اثنى و عشرون من شهر ذى قعدة في ستة اربعين و مأتين بعد الألف من الهجرة النبوية في دارالخلافة طهران ... كتبه العبد المذنب العصي الفقير الى الله الغني أقلّ عباد الله حسين بن احمد بيك ابن آقا رفيع بن آقاميرخان الساوجي»

خط: نسخ، تاريخ: رساله اول: قرن ۱۳ق، رساله دوم: ۲۲ ذيقعدة ۱۲۴۶، محل كتابت: رساله دوم: تهران، كاتب رساله دوم: حسين بن احمد بيك ساوجي.
عناوين و نشانی ها به شنگرف و مشکی، دارای تصحيح.
جلد: تیماج مشکی
شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۲

۴۴. الكافية (نحو - عربي)

ابوعمر وعثمان بن عمر «ابن حاجب» (-۶۴۶ق)
آغاز: «الكلمة لفظ وضع لمعنى مفرد و هى اسم و فعل و حرف ...»
انجام: «... المخففة تحذف للساكن و في الوقف فيرد ما حذف و المفتوح ما قبلها تقلب الفاء»
خط: نسخ، تاريخ: قرن ۱۲.
جلد: مقوایی ساده
شماره بازیابی: ۴۰/۱۰۱

۴۵. گلستان (اخلاق - فارسی)

مصلح الدين سعدی شیرازی (-۶۹۴ق)
این نسخه شامل باب هفتم «در عالم تربیت» و باب هشتم «در آداب صحبت» کتاب گلستان است.
آغاز [افتاده]: «... به نطق آدمی بهتر است از دواب ...»
انجام [افتاده]: «دشمن چو بینی ناتوان لاف از زور خود مزین»
خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: قرن سیزدهم

عناوین و نشانیها به شنگرف دارای تصحیح، اوراق فرسوده، لبه برخی برگها پریده و به گونه ای غیر فنی وصالی شده است.
جلد: تیماج مشکی فرسوده
شماره بازیابی: ۴۰/۸۷

۴۶. کتاب من لا یحضره الفقیه (حدیث - عربی)

محمد بن علی بن بابویه «شیخ صدوق» (-۳۸۱ق)

این نسخه شامل جزء سوم تا پایان کتاب است.

آغاز: «ابواب القضايا و الاحکام باب من یجوز التحاکم الیه و من لایجوز قال ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویه القمی الفقیه مصنف هذا الكتاب...»
انجام: «... تمّت أسانید من لا یحضره الفقیه تصنیف الشیخ الجلیل ابی جعفر محمد بن علی بن الحسین بن الموسی القمی الفقیه... و صلی الله علی محمد و آله الطاهرين تمّت»
انجامه: «... علی ید أقل خلق الله الملك الغني ابن عزیز الله [کذا] الحسيني القمي غفر الله ذنوبهما ستر عیوبهما بحق محمد و آله في مشهد الرضا علیه السلام في يوم الخميس الخامس من شهر ربيع الأول سنة اربع و خمسين بعد الألف علی هاجرهما ألف تحية و السلام».

خط: نسخ، کاتب: فرزند عزیز الله حسینی قمی تاریخ کتابت: پنجشنبه پنجم ربیع الاول ۱۰۵۴، محل کتابت: مشهد مقدّس. عناوین و نشانیها به شنگرف، دارای تصحیح، در برخی اوراق مهر بیضوی با نقش «مهدی من اهل بیت» و «مهدی من آل محمد» دیده می شود. نسخه دچار آسیب دیده گی و پارگی بوده و بیشتر اوراق به صورت دایره پاره شد وصالی شده و از نو کتابت شده است. در پایان مجلد اول و دوم فهرست ابواب و جزء سوم و دوم تحریر شده است. در سه برگ آخر فهرس جزء سوم و موضوعات آن نوشته شده است.

جلد: تیماج مشکی ساده

شماره بازیابی: ۴۰/۱۱۵

٤٧. وسائل الشيعة (حديث - عربي)

محمد بن حسن حرّ عاملي «شيخ حر» (-١١٠٤ ق)

اين نسخه شامل كتاب صلاة تا اعتكاف است.

آغاز [موجود]: «... كان شيئاً من الفريضة أسرعوا الى ذلك لكثرتة و كلّ الوضوء في المغرب يقولون حتّى نتوضأ...»

انجام: «... حاجة يعني الأخ المؤمن أحبّ الى الله من صيام شهرين متتابعين و اعتكافهما في المسجد الحرام»

انجامه: «... تمّت الكتاب الأعتكاف في يوم الثامن من شهر ربيع الأول في سنة ١٢٦٢ بيد الفقير الحقير المسكين المستكين حسين بن عبدالله الخوانساري مسكنه بمحلّة جالكاه غفر الله والديه»

خط: نسخ، كاتب: حسين بن عبدالله خوانساري، تاريخ كتابت: ١٢٦٢ق.

عناوين و نشانيها به شنگرف، داراي ركا به.

جلد: تيماج مشكى فرسوده، شيرازه كتاب آسيب ديده است.

شماره بازيابي: ٤٠/٩٧

٤٨. وسائل الشيعة (حديث - عربي)

محمد بن حسن حرّ عاملي «شيخ حر» (-١١٠٤ ق)

اين نسخه شامل كتاب طهارة تا صلاة است.

آغاز: «الحمد لله الذي سهّل لنا تحصيل علوم الدين و يسّر لنا معرفة أحكام الشرع المبين... أما بعد فيقول الفقير الى الله الغني محمد بن الحسن بن علي بن محمد الحرّ العاملي عامه الله بلطفه الغني لَمّا وقّنى الله سبحانه لتأليف تفصيل وسائل الشيعة الى تحصيل مسائل الشريعة...»

انجام: [موجود] «... و لا يصلّي في أوّل النهار قال لتأكيد الفرائض لأنّ لم يكن الأربع ركعات الظهر لكانوا مستخفّين بها حتّى كاد يفوتهم الوقت»

خط: نسخ، كاتب: حسين بن عبدالله خوانساري، تاريخ كتابت: ١٢٦٢ق.

عناوین و نشانیها به شنگرف، با قرینه نسخه پیشین کاتب، حسین بن عبدالله خوانساری است. روی برگ نخست این یادداشت وقف موجود است: «این مجلد از مجلّات کتاب وسائل با بقیّه مجلّات از جمله کتب وقفی سنه ۱۲۸۰ هزار و دو یست و هشتاد فمّن بدّله بعد ما سمعه الخ. محل مهر «الراجی سیّد احمد الحسینی ۱۲۵۶».

شماره بازیابی: ۴۰/۹۷

۴۹. وسائل الشیعة (حدیث - عربی)

محمد بن حسن حرّ عاملی «شیخ حر» (-۱۱۰۴ ق) این نسخه شامل کتاب جهاد تا نکاح است. آغاز: «بسملة و به توکلی یقول الفقیر الی اله الغنی محمد بن الحسن الحرّ العاملی الحمد لله ربّ العالمین وصلی الله علی محمد و آله الطاهرین کتاب جهاد من کتاب تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة...»

انجام [کتاب وصیة]: «... جواز وصیة للصغیر أو من کبیر بالمعروف و غیر منکر فقد صارت وصیة أقول و تقدّم ما یدلّ علی ذالک عموماً»

انجامه [کتاب وصیة]: «... تمّ الجزء الخامس علی ید اقلّ السادات و أحقر الطلاب سیّد محمد بن مرحوم سیّد علی نقی غفرالله له و الوالدیه»

انجام [کتاب نکاح] «... فی قطیعة الرحم و ایثار الدنیا علی الآخرة أقول و تقدّم ما یدلّ علی ذالک تمّ کتاب النکاح و یتلوه کتاب الطلاق الحمد لله ربّ العالمین»

خط: نسخ، کاتب: سید محمد بن علی نقی، تاریخ کتابت: ۱۲۸۰ق.

پشت برگ نخست این یادداشت وقف موجود است: «هو الواقف علی الضمائر این مجلد از کتاب جهاد وسائل با نضمام سه مجلد دیگر از بقیه کتب موقوفه در سنه ۱۲۸۰ هزار و دو یست و هشتاد. محل مهر «الراجی سیّد احمد الحسینی ۱۲۵۶».

جلد: تیماج مشکی دارای جدول گره دار با ترنج و سر ترنج

شماره بازیابی: ۴۰/۹۷

۵۰. وسائل الشيعة (حديث - عربى)

محمد بن حسن حرّ عاملى «شيخ حر» (-۱۱۰۴ ق)

آغاز [موجود]: «احمد بن على الكوفي عن محمد بن الحسين عن محمد بن حمّاد الحارثي عن ابي عبدالله قال قال رسول الله خمس لا يستجاب لهم و جعل بيده طلاق أمّراته...»
انجام: «... لم يظهر وجهه ينبغي أن يكون العمل بالأحاديث و اون العنوان و الله موفّق للصواب و كان الفراغ ذمن تاليفه في منتصف سنة ۱۰۱۸»
انجامه: «... قد وقع الفراغ من كتابته في يوم السبت من صفر المظفر سنة ثمان و ثلاثين و مأتين بعد ألف من الهجرة... على يد الفقير الحقيير ابن محمد محمد رضا الخوانساري»
خط: نسخ، كاتب: محمد بن محمد رضا خوانساري، تاريخ كتابت: شنبه، ماه صفر ۱۲۳۸
جلد: تیماج مشکی دارای جدول گره دار، فرسوده
شماره بازيابی: ۴/۴۱

۵۱. الفوائد الضيائية = شرح جامی (صرف - عربى)

نورالدين عبدالرحمن بن احمد جامی (-۸۹۸ ق)

آغاز: «الحمد لوليه و الصلوة على نبيّه و على آله ... اما بعد فهذه...»
انجام: «... لنقل هذا الشرح من السواد الى بياض العبد الفقير عبدالرحمن الجامی»
انجامه: «... كتبه العبد الأقل الراجي محمد حسين بن محمد يل آبادى الساوجى فى ثلاثين و مأتين بعد ألف من الهجرة النبويّة صلّى الله عليه و آله»
خط: نسخ، كاتب: محمد حسين بن محمد يل آبادى ساوجى، تاريخ كتابت: ۱۲۳۰. عناوين و نشانيها به سنگرف، دارای حواشى و تصحيحات در هامش اوراق. جلد: تیماج قهوه ای فرسوده
شماره بازيابی: ۲۱/۴۰

۵۲. مفاتيح الشرايع (فقه - عربى)

محمد محسن بن شاه مرتضى فيض كاشانى (-۱۰۹۱ ق)

آغاز [جلد یکم]: «الحمد لله الذي هدانا لدين الإسلام و سنن الشرايع و الأحكام بوسيلة نبيّه المختار و أهل بيته الأطهار ... سمّيته مفاتيح الشرايع و رتبته كترتيب الكتاب الكبير على إثني عشر كتاباً و خاتمتين في فتن العبادات و السياسات ...»
انجام: «... هذا آخر الكلام في فنّ العبادات و السياسات من مفاتيح الشرايع و يتلوه فنّ العبادات و المعاملات ان شاء الله».

انجامه: «... قد فرغت من كتابت هذه الكتاب في يوم السبت ثامن عشر رمضان المبارك من شهر سنة ستّ عشر مأتان بعد ألف من الهجرة النبويّة المصطفويّة المرتضويّة في مدرسة اللاجوردية دار المؤمنین كاشان مرقوم گردید كاتب محمد زكي بن محمد حسين الحسيني من محال رودبار قصران ساكن قرية آهار»

آغاز [جلد دوم]: «بسملة فنّ العبادات و المعاملات من كتاب المفاتيح الشرايع و فيه كتب مفاتيح المطاعم و المشارب و و مفاتيح المناكح و الموالييد و مفاتيح المعاش ...»
انجام: «... و قد وقع الفراغ من تاليفه عام إثني عشر وأربعين و الف ١٠٤٢ و إتفق لتاريخه عدد حروف تاريخه بحذف حرفي العطف و الحمد لله أولاً و آخراً»

انجامه: «... قد تمّت منتسويد هذه النسخة الشريفة على يد أقلّ الطلبة ... ابن محمد حسين الحسيني محمد زكي من محال الدار السلطنة الطهران من بلوك الرودبار قصران ساكن قرية الأصل قرية آهار في ثامن محرم الحرام من شهر سنة سبعة عشر مأتان بعد الألف من الهجرة النبويّة ... في مدرسة المسماة باللاجوردية الواقعة في دار المؤمنین كاشان صانها الله عن الحوادث الدوران بحق صاحب الزمان»

خط: نسخ، كاتب: سيّد محمد زكي بن محمد حسين الحسيني آهاري، تاريخ كتابت: ٨ محرم ١٢١٧، محل كتابت: مدرسه لاجورديه كاشان. ذيل انجامه مهر بيضوي كاتب با نقش «الواثق بالله الغني محمد زكي الحسيني» و مهر بيضوي ديگري با نقش «محمد علي بن محمد حسن ١٢١٣» موجود است. عناوين و نشانی ها به شنگرف، دارای تصحيح و حاشيه از كتاب زاد العرفان و غيره. روى برگ دوم يادداشت وقف به قلم ميرزا احمد حسيني ساوجي قلمي شده است. ذيل انجامه جلد اول كتاب يادداشت وقف ميرزا احمد حسيني

ساوجی به تاریخ شوال ۱۲۵۴ تحریر شده است. روی برگ آغازین نسخه نشان تملک محمد علی بن محمد حسین مشهور به علی آرائی موجود است. جلد: تیماج مشکی فرسوده شماره بازیابی: ۴۱/۲

۵۳. ریاض المسائل (فقه - عربی)

سید علی بن محمد طباطبایی حائری (-۱۲۳۱ ق)

این نسخه شامل کتاب نذر تا دیات است.

آغاز: «بسملة كتاب الايمان جمع يمين و هي لغة تطلق تارة على الجارحة المخصوصة و أخرى الممتع بالذات و هي على اقسام...»

انجام: [کتاب لقطه]: «... اليد الآخذة لها عادمة من حيث النهي عن ألتقاطها فلا اذن لها في التصريف فيها اصلا جدا. انجامه [کتاب لقطه]: اتتمت الكتاب بعون الملك الوهاب في يوم الأربعاء من شهر رمضان المبارك في دارالسلطنة القزوين في مدرسة الحاج ملاصالح اصلح الله تعالى أمره و أمرنا في الدنيا و آخرتنا.. و كان ذلك في سنة ۱۲۵۶»

آغاز [کتاب القضاء]: «القضاء في اللغة لمعان كثيرة و الخلق منه القول تعالى ففصاهن سبغ سَمَاوَاتٍ أَى خَلَقَهُنَّ و الحکم منه...»

انجام [کتاب القضاء]: «... ما تدلّ على ضمان العاقلة من لفتوى و الرواية بجناية الأدمیو علی مثله خطاه و حيث إنتهى الكلام»

انجامه: «... بعون الله الملك الوهاب بيد أقل الطلاب عبدالله بن حبيب الله الكهكي الساجي ... في اربعة و عشرة من شهر رمضان المبارك و قد مضى من هجرة النبوة المحمدية سنة الف و اثنا مائة و ستة و خمسون سنة سيحجان نيل في دارالسلطنة قزوين، فكن اللهم ناصر و معین بحرمة رسول و عترته المعصومین ۱۲۵۶.»

خط: نسخ، کاتب: عبدالله بن حسن کهکی ساوجی، تاریخ: چهارشنبه رمضان

۱۲۵۶ و ۱۴ رمضان ۱۲۵۶، محل کتابت: مدرسه ملاصالح قزوين. عناوين

و نشانی ها به مشکی، دارای نشان تملک مالی به نام «حبيب الله» با مهر بیضوی

با نقش «یا حبیب الله» در آغاز نسخه دیده می شود. روی برگ آغازین فهرست کتاب های موجود در این نسخ نوشته شده است. کاتب بدر پایان هر کتاب فقهی ترقیمه ای جداگانه نگاشته است. یادداشت وقف به قلم جواد سجادی در تاریخ ۱۴ اردیبهشت ۱۳۴۶ برابر ۱۳۸۷ قمری نوشته شده است.

جلد: تیماج حنایی مجدول گره دار، دارای ترنج و سرترنج، فرسوده.

شماره بازیابی: ۴۰/۲۰

۵۴. مجموعه

۱. زبدة الأصول (اصول فقه - عربی)

بهاء الدین محمد بن حسین عاملی «شیخ بهایی» (-۱۰۳۱ ق)
 آغاز: «بسمله... ابهی اصل بیتنی علیه الخطاب و اولی قول فصل ینتمی الیه اولوالالباب...»
 انجام: «... وثلث و رباع فصاعدا فاتبع منها الا قوی ولی الله علی نعمائه و الصلوة علی سیدرسله و اشرف انبیائه و اولیائه»
 انجامه: «... فرغ من نقله الی البیاض مولفه اقل العباد عملا و اکثرهم رجاء و املاً محمد المشهور ببهاء الدین العاملی عامله الله بلطفه الخفی و الجلی ثانی عشر اول شهر السنة الثامنة من العشر الثانی بعد الالف و الحمد بعد اول و اخرها ظاهرا و باطنا»

۲. رساله رضاعیة (فقه - عربی)

نورالدین علی بن حسین بن عبدالعالی عاملی «محقق کرکی» (-۹۴۰ ق)
 آغاز: «بسمله، الحمد لله كما هو اهلہ و الصلوه علی محمد و آله، اعلم و فقک الله انه قد اشتهر علی السنة الطلبة...»
 انجام نسخه: «... ثبوت لاولاده لا ثبوت الاخوة لاختوة اولاده و ذلك غیر مقتضى للتحريم بوجه من الوجوه والله تعالى بالصواب»

۳. صیغ العقود و الايقاعات (فقه - عربی)

نورالدین علی بن حسین بن عبدالعالی عاملی «محقق کرکی» (-۹۴۰ ق)

آغاز: «الحمد لله حمدا كثيرا كما هو اهله والصلوة والسلام على رسوله وآله و بعد فهذه جملة كاملة ببيان صيغ العقود والايقاعات اذ كان لابد من معرفتها لمن احتاج الى شئ منها...»
انجام: «... انواع و ان استثنى من المقربه فله اقسام و احكام و جميع ذلك مذكور فى معاونة من كتب الاصحاب رحمهم الله تعالى فليطلب من هناك وليكن هذا اخر الرسالة والحمد لله رب العالمين»

خط نستعليق، تاريخ انجامه: ۱۲۴۲.

جلد: تیماج قهوه ای فرسوده

شماره بازیابی: ۴۰/۱۲۲

۵۵. مجمع البيان لعلوم القرآن (تفسير قرآن - عربى)

امین الاسلام فضل بن حسن طبرسی (-۵۴۸ ق)

این نسخه در بردارنده آغاز کتاب تفسیر سوره حمد تا آیه ۶ سوره مبارکه اعراف است.

آغاز: «الحمد لله الذي ارتفعت عن مطارح الفكر جلالته و جلت عن مطامح الهمم عزته و تعالت عن مشابهة... و سمّيته بمجمع البيان لعلوم القرآن...»

انجام [افتاده]: «... فكفرت نعمتي و منه قوله أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ لَمَ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْنَكُمْ و كقول الشاعر: أ طربا و أنت قنسري أي كبير السن و هذا توبيخ منه لنفسه أي كيف»

خط: نسخ، تاريخ کتابت: قرن ۱۲.

عناوین و نشانی ها به شنگرف، دارای حواشی و تصحیح در هامش اوراق، روی برگ آغازین نشان تملک و وقفنامه به قلم میرزا احمد حسینی ساوجی به تاریخ ۲۲ صفر ۱۲۵۶ و نقش مهر با سجع «عبدہ الراجی احمد الحسینی» موجود است. و نشان تملک دیگری از او که به تاریخ ۱۲۵۵ که حاکی از این است که در تاریخ یادشده این نسخه را از مشهد خریداری نموده است.

جلد: تیماج عنّابی فرسوده.

شماره بازیابی: ۴۱/۱۵

٥٦. الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية = شرح لمعه (فقه - عربي)

زين الدين بن علي عاملي «شهيد ثاني» (-٩٦٥ ق)

اين نسخه شامل جلد اول كتاب از طهارت تا پايان كتاب مساقات است.

آغاز: «الحمد لله الذي شرح صدورنا بلمعة من شرائع الإسلام كافية في بيان ... بعد فهذه تعليقة لطيفة و فوائد خفيفة أضفتها إلى المختصر الشريف و المؤلف المنيف، المشتمل على أمهات المطالب الشرعية، الموسوم باللمعة الدمشقية من مصنفات شيخنا و إمامنا المحقق، البذل النحرير المدقق، الجامع بين منقبة العلم و السعادة و مرتبة العمل و الشهادة، الإمام السعيد أبي عبد الله الشهيد محمد بن مكي ... سمّيته الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية ...»

انجام: «... تم الجزء الأول من الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية و ... اتفق الفراغ منه ظهر يوم الثلاثاء سادس شهر جمادى الأخرى سنة ست و خمسين و تسعمائة حامدا لله تعالى مصليا على رسوله و آله مسلما مستغفرا»

انجامه: «... قد فرغت من تسويد هذا الكتاب في يوم الإثنين السابع عشر شعبان المعظم أقل الطلبة رحيم بن ميرزا محمد كاظم الساوجي ... في سنة ١٣٣٧»

خط: نستعليق، كاتب: رحيم بن محمد كاظم ساوجي، تاريخ كتابت: ١٣٣٧ ق. عناوين و نشانی ها به شنگرف، ركا به نويسی شده، دارای حواشی و تصحيح.

جلد: سوخت مشکی مجدول به زر، دارای ترنج و سرترنج با نقوش گل و بوته شماره بازیابی: ٤١/١٣

٥٧. المطول في شرح تلخيص المفتاح (معاني و بيان - عربي)

سعد الدين مسعود بن عمر تفتازاني (-٧٩٢ ق)

آغاز: «الحمد لله الذي الهمننا حقائق المعاني و دقائق البيان و خصصنا ببدائع الايادي و روايع الاحسان ...»

انجام: «... لكن الله جلت حكمته قد وفقنا للاتمام و رزقنا الفوز بهذا المرام»

انجامه: «... قد فرغت من تحرير هذا الكتاب في يوم الأربعاء من عشر الثالث من شهر صفر المظفر بقريه الدربند من توابع مدينة طهران و أنا العبد الذليل عبدالرحيم في سنة سبع و أربعين و مأتان بعد الألف ١٢٤٧»

خط: نسخ، كاتب: عبدالرحيم بن محمد كاظم ساوجي، تاريخ كتابت: ١٢٤٧ق، محل كتابت: روستای دربند تهران. روی برگ آغازین وقف نامه این نسخه مبنی بر وقف از طرف ميرزا كاظم و ميرزا مهدي و ميرزا ابوالقاسم (فرزندان كاتب نسخه) به توليت ميرزا احمد حسيني ساوجي به تاريخ ربيع الاول ١٢٨٧ نوشته شده است. ذيل آن مهر واقفان با نقش «عبد الرحيم محمد كاظم» و «محمد مهدي» دیده می شود. در هامش این عبارت مسطور است: «بسم الله تعالى، بنحو مزبور صيغه وقفيت جاری شد و من باب التولية متصرف شدم و أنا العبد احمد الحسيني» و در ذيل آن مهريضي مرحوم موجود است.

جلد: تیماج حنایی با جدول گره دار داری ترنج و سرترنج.

شماره بازیابی: ٤١/١٢

٥٨. الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية = شرح لمعه (فقه - عربي)

زين الدين بن علي جبعي عاملی «شهيد ثانی» (-٩٦٥ ق)

این نسخه شامل جلد دوم کتاب از اجاره تا پایان کتاب دیات است.

آغاز: «کتاب الإجارة الإجارة و هي العقد على تملك المنفعة المعلومة بعوض معلوم فالعقد بمنزلة الجنس يشمل سائر العقود و خرج بتعلقه بالمنفعة البيع و الصلح المتعلق بالأعيان...»

انجام: «... فرغ من تسويده مؤلفه الفقير إلى عفو الله و رحمته زين الدين بن علي بن أحمد الشامي العاملي ... خاتمة ليلة السبت و هي الحادية و العشرون من شهر جمادى الأولى سنة سبع و خمسين و تسعمائة من الهجرة النبوية حامدا مصليا»

انجامه: «... قد فرغت من كتاب أنا عبد المسكين تراب اقدم الطالبين ... الموسوم بعبدالرحيم

في يوم الثلاثاء من شهر جمادى الثاني بعد ألف و مأتين و الأربعين من هجرة النبوية»

خط: نستعلیق، کاتب: رحیم بن محمد کاظم ساوجی، تاریخ کتابت: یوم سه شنبه از ماه جمادی الثاني ۱۳۳۷ ق. پشت برگ آغازین وقف نامه ای به قلم و مهر میرزا احمد حسینی ساوجی در تاریخ ربیع الاول ۱۲۸۷ موجود است مبنی بر این که میرزا کاظم و میرزا مهدی و میرزا ابوالقاسم (فرزندان کاتب نسخه مرحوم میرزا رحیم) این کتاب را وقف نموده و تولیت آن را به مرحوم میرزا احمد حسینی ساوجی و پس از او به اورع و تقی و اصلح اولاد ایشان و پس از آن به اصلح علمای ساوه واگذار کرده اند به این شرط که بیش از ششماه به عاریه داده نشود. متن وقف نامه همانند وقف نامه نسخه پیشین است.

جلد: سوخت مشکی مجدول به زر، دارای ترنج و سرترنج با نقوش گل و بوته شماره بازیابی: ۴۱/۱۴

۵۹. مجمع الفائدة و البرهان فی شرح ارشاد الاذهان (فقه - عربی)

احمد بن محمد اردبیلی «مقدس اردبیلی» (-۹۹۳ ق)
این نسخه در بردارنده کتاب صید تا پایان (کتاب دیات) است.
آغاز: «کتاب الصید و توابعه و فیه مقاصد الأول فی الاصطیاد و فیه مطلبان الأول فی شرائط الاصطیاد و...»

انجام: «الذین يفهم مسائل الحلال و الحرام من أدلتها من الكتاب و السنّة و الإجماع فنسأله أن يتم لنا من علينا ... يصلّي على أفضل خلقه محمّد النبیّ و أهل بيته الأدلاء علی هدايته و صراطه السوي قد وصل الكلام الی هنا یوم الأحد ثاني شهر صفر ختم بالخیر و الظفر وقت صلاة الظهر فی النجف الأشرف المشرف سنة خمس و ثمانین و تسعمائة»
انجامه [کتاب الارث]: «تم بحمد الله و حسن توفيقه علی يد أقل العبيد المحتاج الی عفو ربّه محمد بن علی بن احمد غفر الله و لوالديه ... ناقلاً عن نسخة نقل عن خطّ مصنّفه عطر الله مضجعه و حشره مع الأنمة المعصومين»

خط: نسخ، کاتب: محمد بن علی بن احمد، تاریخ کتابت: قرن ۱۲.

جلد: تیماج حنایی فرسوده

شماره بازیابی: ۴۱/۱۱

۶۰. مجمع الفائدة و البرهان فی شرح ارشاد الاذهان (فقه - عربی)

احمد بن محمد اردبیلی «مقدس اردبیلی» (-۹۹۳ ق)

این نسخه در بردارنده کتاب متاجر تا پایان کتاب لقطه است.

آغاز: «کتاب المتاجر و فيه مقاصد الأول في المقدمات الأول في المقدمات و فيه مطلبان الأول في أقسامها و ينقسم بانقسام الأحكام الخمسة...»

انجام [افتاده]: «... فَإِنَّهُ مع الحاجة يكون بمنزلة التصدق، فيكون دليلاً على جواز ملقوظ

الحرم لنفسه في مقام التصدق، و ذلك غير بعيد...»

خط: نسخ، تاریخ کتابت: قرن ۱۲. عناوین و نشانی ها به شنگرف، دارای

رکابه، حواشی اندکی به خط متن در هامش اوراق تحریر شده است.

شماره بازیابی: ۴۱/۱۰

۶۱. السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی (فقه - عربی)

محمد بن منصور بن احمد ابن ادريس حلی (-۵۹۸ ق)

آغاز: «الحمد لله الذي خلق الإنسان فعَدَّله، و علمه البيان ففضَّله، و ألبسه الإيمان فجعله...»

انجام: «... كان بحمد الله بهم يقتدي و على أمثلتهم يحتذي و غفر الله و لهم و لنا و

لجميع المؤمنين آمين رب العالمين»

انجامه: «... فرغ من تسويده و ترقيمه بعون الله تعالى الملك الصمد ابن مرحوم محمد

مؤمن محمد غفی الله عنه... في يوم عشرة شهر ذی حجة الحرام من شهر سنة ۱۲۵۸»

خط: نسخ، کاتب: محمد بن محمد مؤمن، تاریخ کتابت: ۱۰ ذیحجة ۱۲۵۸.

عناوین و نشانی ها به شنگرف و مشکى، رکابه دارد، روی برگ آغازین فهرست کتب

فقهی موجود در کتاب سرائر نوشته شده است. پشت برگ نخست کتاب مرحوم

میرزا احمد حسینی ساوجی تاریخ موالید فرزندان خود را ثبت کرده است.

جلد: تیماج حنایی دارای جدول گره دار و ترنج و سرترنج

شماره بازیابی: ۴۱/۹

۶۲. مجموعه

۱. قوانین الاصول (اصول فقه - عربی)

ابوالقاسم بن محمد حسن «میرزای قمی» (-۱۲۳۱ ق)

آغاز: «الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على محمد وآله اجمعين فهذه عجالة في الإشارة الى بعض القواعد الأصولية ... سمّيته القوانين المحكمة ورتبته على مقدمة و ابواب و خاتمة ...»

انجام [افتاده]: «... و صدر الحكم عنه إنّ مراد المحقق إنّ ما يعمّ البلوى يحصل الظن بأنّ الحكم الذي صدر فيه ...»

۲. مدارك الأحكام في شرح عبادات شرائع الإسلام (فقه - عربی)

سید محمد بن علی موسوی عاملی «صاحب مدارک» (-۱۰۰۹ ق)

آغاز: «الحمد لله المحمود لآلآئه، المشكور لنعمانه، المعبود لكماله، المرهوب لجلاله، الذي ارتفع شأنه عن مشابهة الأنام ...»

انجام [افتاده]: «... توقف اليقين عليه، ويحتمل الاكتفاء بنزح المقدّر إن كان، وإلا بما يتحقق به زوال التغير على تقدير بقاءه، أخذا من باب مفهوم الموافقة ...»

خط: نسخ، تاریخ کتابت: قرن سیزدهم. عناوین و نشانی ها به مشکى و شنگرف، رکا به نویسی شده، دارای تصحیح و حواشی در هامش و میان سطور شماری از آن حواشی بانیشان مولف و «حبیب الله» است.

جلد: تیماج مشکى

شماره بازیابی: ۴۱/۸

۶۳. مسالك الأفهام إلى تنقيح شرائع الإسلام (فقه - عربی)

زين الدين بن علي عاملی «شهيد ثانی» (-۹۶۶ ق)

این نسخه از دو بخش سامان یافته است، بخش اول کتاب نکاح و طلاق و خلع و مباراة و ظهار، ایلاء و لعان است و بخش دوم کتاب النذر تا آخر کتاب (کتاب دیات) است.

آغاز: «كتاب النكاح اعلم أنّ النكاح يستعمل لغة في الوطي كثيرا وفي العقد بقلّة...»
 انجام [ایان كتاب الفرائض]: «... فرغ منه يوم الإثنين عند أوان عصر مفتح شهر ذي
 حجة الحرام عام ثلث و ستّين وتسعمائة حامداً مصلياً مسلماً»
 انجامه: «فرغ من كتابه الحقير محمد بن محمد مؤمن خوانساري في اليوم الثاني عشر من
 شهر شوال المكرّم سنة ستّين و مأتين بعد الألف من الهجرة النبويّة المصطفويّة على هاجره
 ألف ثناء و سلام و تحية»

خط: نسخ، كاتب: محمد بن محمد مؤمن خوانساري، تاريخ كتابت: ۱۲
 شوال ۱۲۶۰. عناوين و نشانی ها به شنگرف، ركا به نويسی شده است.
 جلد تیماج مشکی گره دار طبله روین افتاده.
 شماره بازيابی: ۴۱/۱۷

۶۴. الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقيّة = شرح لمعه (فقه - عربی)

زين الدين بن علي عاملی «شهيد ثانی» (-۹۶۵ ق)
 این نسخه جلد کامل کتاب از طهارت تا پایان دیات است.
 آغاز: «الحمد لله الذي شرح صدورنا بلمعة من شرائع الإسلام كافية في بيان...»
 انجام: «... خاتمة ليلة السبت وهي الحادية والعشرون من شهر جمادى الأولى سنة سبع
 و خمسين و تسعمائة من الهجرة النبوية حامدا مصليا»
 خط: نسخ، تاريخ كتابت: قرن ۱۳. عناوين و نشانی ها به شنگرف، دارای
 حواشی به قلم میرزا احمد حسینی ساوجی و دیگران.
 جلد: تیماج حنایی دارای ترنج و سرترنج
 شماره بازيابی: ۴۱/۱۹

۶۵. شرايع الإسلام في مسائل الحلال و الحرام (فقه - عربی)

ابوالقاسم جعفر بن حسن حلی «محقق حلی» (۶۰۲-۶۷۶ ق)
 آغاز: «اللهم إني أحمدك حمدا يقل في انتشاره حمد كل حامد و يضمحل باشتهاره جحد
 كل جاحد و يقل بغيره حسد كل حاسد...»

انجام: «... تم كتاب شرايع الإسلام في مسائل الحلال والحرام والحمد لله على الإتمام»
 انجامه: «... قد منّ الله على عبده العاصي الراجي محمد حسين بن محمد يل آبادی
 ساوجي بإتمام هذا الكتاب في سنة خمس و ثلاثين و مأتين بعد الألف من هجرة النبوية»
 خط: نسخ، كاتب: محمد حسين بن محمد يل آبادی ساوجي، تاريخ كتابت:
 ۱۲۳۵ق. عناوين و نشانی ها به سنگرف، در پایان دو برگ فهرست کتاب شرايع
 به خط كاتب با تفصيل موضوعات و مباحث آمده است، وقف نامه‌های آغاز
 كتاب بدین شرح است: «این مجلد را به وكالت ورثه مرحوم حاجی ابوالقاسم
 يل آبادی وقف عام نمودم بر طلاب إثنی عشریّه تولیت مفوض است بحقیق ما
 دام الحیاة و بعد بر اورع و اتقای علما و طلاب بلده ساوه حرره الجانی احمد
 الحسینی (محل مهر با نقش احمد الحسینی)».
 جلد: تیماج مشکی فرسوده
 شماره بازیابی: ۴۱/۱۸

۶۶. مسالك الأفهام إلى تنقيح شرائع الإسلام (فقه - عربي)

زين الدين بن علي عاملي «شهيد ثاني» (-۹۶۶ ق)
 این نسخه در بردارنده آغاز کتاب طهارت تا پایان وصايا است.
 آغاز: «الحمد لله الذي أوضح مسالك الأفهام إلى تنقيح شرائع الإسلام و شرح صدور
 من اختارهم من الأنام...»
 انجام: «... لأنه لو صحّ لوجب المسمّى، إذ المقتضي لبطلان المسمّى هو توقّفه على
 صحّة النكاح المتقدّم تمّ و يتلوه النكاح بعون الله»
 انجامه [در پایان کتاب الكفالة]: «... وقد وقع الفراغ من كتابة هذا الكتاب المستطاب الكامل
 من كل باب على يد كاتبه في عصر يوم الخميس الخامس من شهر صفر لمظفر مطابق سنة ۱۲۶۰»
 خط: نسخ، كاتب: محمد بن محمد مؤمن خوانساری، تاريخ كتابت: پنج
 شنبه ۵ صفر ۱۲۶۰. روی برگ آغازین نسخه این یادداشتی درباره کتاب های
 موقوفه به قلم میرزا احمد حسینی ساوجی در تاریخ ۱۲۸۰ آمده است.
 جلد: تیماج مشکی مجدول با ترنج و سرترنج ضربی.
 شماره بازیابی: ۴۱/۱۶

۶۷. مجموعه

۱. شرح قطر الندى و بل الصدى (نحو - عربی)

عبدالله بن يوسف مصرى نحوى «ابن هشام» (۷۰۸-۷۶۱ ق)

صفحه آغازین از نسخه شامل خطبه کتاب افتاده است.

آغاز [افتاده]: «بالمستعمل، و استعمال الأجناس البعيدة في الحدود معيب عند أهل النظر ... ص و هي: اسم، و فعل، و حرف ش لَمَا ذَكَرْتَ حَدَّ الْكَلِمَةِ، بَيَّنْتَ أَنَّهَا جِنْسٌ تَحْتَهُ ثَلَاثَةُ أَنْوَاعٍ: الْأَسْمَاءُ، وَ الْفِعْلُ، وَ الْحَرْفُ»

انجامه: «... إلى الله العظيم أرغب أن يجعل ذلك لوجهه الكريم مصروفًا، و على النفع به موقوفًا، و أن يكفيننا شرَّ الحساد، و لا يفضحنا يوم التناد، بمنه و كرمه»

انجامه: «... تَمَّتْ الْكِتَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ الْوَهَّابِ فِي يَدِ الْحَقِيرِ الْفَقِيرِ الْمَحْتَاجِ إِلَى الْمَلِكِ الْكَبِيرِ أَقْلَ الطَّلَبَةِ تَرَابِ أَقْدَامِ الْمُؤْمِنِينَ وَ لِيَ اللَّهِ بْنِ مُشَاهِدِي إِسْمَاعِيلِ الْهَزَارِ جَرِيْبِي السَّاكِنِ فِي بَلَدَةِ پَرُورٍ ... تَمَّتْ سَنَةُ ۱۲۶۲»

۲. الكبرى في المنطق (منطق - فارسی)

میر سید شریف علی بن محمد جرجانی (۸۱۶- ق)

آغاز: «بدان که آدمی را قوه ای است دراکه که منقش گردد در وی صور اشیاء...»

انجام: «... لکن شجر است پس لا حجر باشد لکن حجر است پس لا شجر باشد»

انجامه: «... تَمَّتْ الْكِتَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ الْوَهَّابِ فِي سَنَةِ إِثْنَيْنِ وَ مِائَتَيْنِ بَعْدَ الْأَلْفِ سَنَةِ

۱۲۶۲ فِي شَهْرِ رَبِيعِ الْأَوَّلِ كَاتِبَ الْحُرُوفِ مَلَا وَ لِيَ اللَّهِ بْنِ إِسْمَاعِيلِ الْهَزَارِ جَرِيْبِي وَ مَلَا وَ لِيَ مُحَمَّدٍ، تَارِيخُ

خط نسخ، کاتب: ولی الله بن اسماعیل هزارجریبی و ملا ولی محمد، تاریخ

کتابت: ۱۲۶۲ ق، شیرازه جلد آسیب دیده است. عناوین و نشانی ها به

شنگرف، رکابه دارد، رساله اول دارای حواشی و افزوده هایی با نشان «حبيب

الله» در میان سطور و هامش اوراق به راسته و چلیپا است.

جلد: تیماج مشکی مجدول.

شماره بازیابی: ۴۰/۳۵

۶۸. مجموعه

۱. کلید دانش (اخلاق - فارسی)

سید عبدالفتاح سید اشرف علی گلشن آبادی (-زنده ۱۲۸۰ ق)
کتابی است در پند و اندرز که با ساختار «سوال - جواب» نوشته شده و برخی جواب ها
نیز به شعر گفته شده است.

در این نسخه برگ آغازین افتادگی دارد.

آغاز [افتاده]: «... جواب: تقدیم اوامر الهی و شفقت بر بندگان

سالکان راه حق در امر او یک زمان غافل نیند از جستجو»

انجام:

«پس بر آورد سر و گفت به نزدیک ملوک هرکس آن به که برد تحفه خویش»
انجامه: «... تمام شد رساله کلید دانش در عتبات عالیات مطابق سنه هزار و دویست و
هشتاد فی شهر ربیع الثانی ... حررها المذنب العاصی شیخ حسین بن کھف الحاج حاجی
عبدالله قزوینی الاصل الحایری المسکن سنه ۱۲۸۰ تمت الرسالة»

۲. آداب الشریعة المطهرة (اخلاق و آداب - فارسی)

محمد باقر بن محمد جعفر فشارکی اصفهانی (۱۲۵۱-۱۳۱۴ ق)

کتابی است در موضوع آداب اسلامی که در چهارده باب به شرح زیر نوشته شده است: آداب
لباس پوشیدن، آداب حمام رفتن، آداب آب آشامیدن، آداب بیت الخلا رفتن، آداب خواب، آداب
تزیین و موافقه، آداب خانه، آداب تجارت، آداب زراعت، آداب معاشرت با خلق، آداب سفر،
آداب متفرقه؛ آداب مسواک زدن و شانه کردن و بوی خوش بکار بردن و ناخن گرفتن، آداب اذکار
و ادعیه نافع جهت آمرزش و وسعت رزق معاش، آداب دین و قضاء حوائج.

آغاز: «الحمد لله الذی سننا بسنن خاتم الانبیاء والمرسلین و حلینا بحلیة سید الأولیاء و
المقربین و ادبنا بأداب الاتقیاء و المومنین ... بنده حقیر خاکسار و حقیر بيمقدار ابن محمد جعفر
محمد باقر الاصفهانی ... مسمی نمودم آن را بأداب الشریعة المطهرة مشتمل بر چهارده باب ...»

انجام: «... و هفتاد هزار درجه در بهشت از برای او بلند شود و هزار هزار حاجت او

برآورده شود»

پیشانی

فصلنامه تخصصی کتابشناسی و نسخه‌شناسی
سال بیست و ششم | شماره ۱۰۱ - ۱۰۲
پاییز و زمستان ۱۳۹۹

انجامه: «... تمام شد رساله يوم پنجشنبه يازدهم شهر شوال المكرّم سنة ١٢٨١ كتبه شيخ حسين ولد جناب كهف الحاج حاجي ملا عبد الله قزويني الاصل الحائري المسكن».
خط: نسخ، كاتب: حسين بن عبد الله قزويني حائري، تاريخ كتابت: ١٢٨٠ ق.
جلد: تيماج مشكي
شماره بازيابي: ٤٠/٩٧

٦٩. شرح تجريد الكلام (كلام - عربي)

علاء الدين علي بن محمد قوشجي (-٨٧٩ ق)
آغاز: «المقصد الثاني في الجواهر والأعراض وفيه فصول الاوّل في الجواهر قدّم مباحثها»
انجام [افتاده]: «... تفصيله في الكتب الفروع والفسق الخروج عن طاعة الله مع الايمان
و النفاق اظهار الايمان و اخفاء الكفر»

خط: نسخ، تاريخ كتابت: قرن ١٣ ق، عناوين و نشانيها به شنكرف و مشكي،
داراي حاشيه به قلم محمد مؤمن طالقاني و ديگران. روي برگ نخست اين
يادداشت تحرير شده است: «من جملة كتب العبد الفقير المذنب ابن علي
جلال الدين محمد محمد مؤمن الطالقاني غفر ذنوبه و ستر عيوبه» در کنار آن
ابياتي به نستعليق خوش تحرير شده است.
جلد: تيماج عتّابي مجدول داراي لبه برگردان.
شماره بازيابي: ٤٠/٩٩

٧٠. شرح قطر الندى وبل الصدى (نحو - عربي)

عبدالله بن يوسف مصري نحوي «ابن هشام» (٧٠٨-٧٦١ ق)
آغاز: «الحمد لله الذي رافع الدرجات ... و بعد فهذا حررتها على مقدمتي المسماة بقطر
الندى و بل الصدى ...»

انجام: «... أن لايفضحنا يوم التناد بمنّه و كرمه إنه الجواد الكريم الرؤف الرحيم»
انجامه: «... قد فرغت من تسويد هذا الكتاب بعون الملك الوهاب في يوم عشرين سبعة
شهر ربيع الثاني سنة ١٢٦٥»

خط: نستعلیق، تاریخ کتابت: ۱۲۶۵ ق، عناوین و نشانی ها به شنگرف، صفحات رکابه نویسی شده، برخی صفحات دارای حواشی و تصحیح است. شماره بازیابی: ۴۰/۹۹

۷۱. الدروس الشرعیة فی فقه الإمامیة (فقه - عربی)

محمد بن مکی جبعی عاملی «شہید اول» (-۷۸۶ ق)
آغاز: «الحمد لله الذي أنطق السنننا بحمد و ألهم قلوبنا ... سمیناه بالدروس الشرعیة فی فقه الإمامیة ...»

انجام [افتاده]: «... كان له حرفة لرواية السكوني عن شتم أجروه إن شتم استعملوه...»
خط نسخ، تاریخ کتابت: قرن ۱۲. عناوین و نشانی ها به شنگرف، دارای تصحیح و حواشی در برخی اوراق، روی برگ آغازین عناوین کتابهای یاد شده در کتاب دروس تحریر شده و دو نشان تملک از درویش مهدی بن حاجی محمد موجود است. یادداشت تملک دیگر به قلم محمد باقر حاجی محمد شفیع خوشانی موجود است. روی برگ دوم یادداشت وقف به قلم میرزا احمد ساوجی قلمی شده است، در ذیل انجامه این یادداشت به قلم میرزا احمد حسینی ساوجی نوشته شده است: «هذا مما أنعم الله علی عبده الراجی احمد بن محتشم الحسينی الساوجی تحریراً فی شهر جمادی الثانی ۱۲۵۵» محل مهر «الراجی سیّد احمد الحسينی ۱۲۵۶»، عطف کاغذی مرمت شده است. جلد: تیماج قهوه ای دارای ترنج و سر ترنج. شماره بازیابی: ۴۰/۹۱

۷۲. الفوائد الضیائیة = شرح جامی (نحو- عربی)

نورالدین عبدالرحمن بن احمد جامی (-۸۹۸ ق)
آغاز این نسخه افتادگی دارد و متن از از باب مرفوعات بحث مبتدا و خبر آغاز می شود و یک صفحه نیز از پایان نسخه افتاده است.

آغاز: «هو الأسم لفظاً و تقدیراً لیتناول نحو و إن تصوموا هو خیر لكم...»
انجام: «... تضمّ الواو المفتوح ما قبلها نحو اخشون كما ضممتها مع المنفصلة»

خط: نسخ، تاریخ کتابت: قرن ۱۳. روی برگ آغازین کتاب وقف نامه به این متن موجود است: «غرض از تحریر و تسطیر این ورقه آن است که وقف موبد و حبس مخلد نمود عالشان رفیع مکان آقا محمد قاسم خان این یک جلد کتاب جامی مع مطول و تلخیص شمسیه میر و سیوطی و حاشیه ملا عبدالله و انموذج و شرح قطر و نصاب و عوامل ملامحسن جرجانی و شرح تصریف را بر کافه طالبین علوم دین خیرالمرسلین و تولیت آن را وا گذاشته است بر عالیجناب مقدس القاب سلاله السادات آقا میر محمد علی لاریجانی دینا فی بطن بعد بطن و نسلا بعد نسل الی ان یرث الله تعالی، العیاذ بالله بعد انقراضه بأعلم و أفضل سادات همان محل می باشد و ثواب وقف را بذل کرد به ارواح اولاد خود میرزا نصرالله فمن بدله بعد ما سمعه فإن اسمه علی الذین یدلونہ و الله سمیع علیم غاصب و ظالم آن به درگاه الله ملعون و مطرود است.»

جلد: تیماج مشکی فرسوده

شماره بازیابی: ۴۰/۱۱۴

۷۳. مجموعه

۱. [شرح اصول فقه] (اصول فقه - عربی)

شرحی است با عناوین «قوله - قوله» در اصول فقه که ناتمام مانده است. آغاز: «قوله انّ اصول الفقه أقول وجه ذکر المعنی المنقول عنه و المنقول الیه معابیان تعیین المناسبة بینهما... قوله العلم بالجزئیات أقول و ذالک کعلم الرجال قوله بفئنا الممهدة أقول اراد بالمهدة التمهید الخاص...»

آغاز فصل دیگر: «... الرابع من الخيارات خيار الغبن و كثير من المتقدمين لم يذكره و نقل عن الشهيد الاوّل أنّه انكره في الدروس...»

انجام: «... و لا يخفى ان هذا ليس هو الجمع الذي عليه المعظم لا في هذا في الحقيقة طرح الامارات»

۲. [فقه] (فقه - عربی)

شرح و تقریر کتابی است در فقه که شامل بحث بیع و مسأله خیارات می باشد.
آغاز: «بسمله له الحمد و له الشکر اما بعد إن الإنسان علی قسمین اما ملتفت الی التکلیف
ای الی الشارع و انّ الشارع جعل له تکلیفا و حکما و انه مکلف بالحکم...»
انجام [موجود]: «... ان کان مثابا بفعله فی وقت آخر بناء عای جعلها تکلیفین کما مرّ
قوله علی عدم التکرار أقول اما بجعلها تکلیفا واحدا أتکلیفین قوله»
خط: نسخ، کاتب: مولف، تاریخ کتابت: نیمه دوم قرن ۱۳.
جلد: مقوایی ساده شیری رنگ
شماره بازیابی: ۴۰/۹۹

- فرهینختگان ساوه، دکتر ابوالقاسم فخاریان، قم، انتشارات آتریس، ۱۳۹۶
- المآثر و الآثار (چهل سال تاریخ ایران)، محمد حسن خان اعتماد السلطنه مراغی، به کوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۷۴
- منتظم ناصری، محمد حسن خان اعتماد السلطنه مراغی، تصحیح محمد اسماعیل رضوانی، تهران، نشر دنیای کتاب، ۱۳۶۴، ج ۳
- سفرنامه سیاح یا دوره مخوف و وحشت، محمد علی سیاح، به کوشش حمید سیاح، تهران، نشر ابن سینا، ۱۳۴۶
- أعیان الشیعة، سید محسن امین عاملی، بیروت، دارالتعارف للمطبوعات، ۱۴۰۳، ج ۱۱
- مع موسوعات رجال الشیعة، سید عبد الله شرف الدین، قم، موسسه تراث الشیعة، موسسه کتابشناسی شیعه، ۱۳۹۱، ج ۳
- مجله میراث شهاب، مقاله «وقایع قحطی ۱۲۸۸ق در ساوه»، میرزا احمد حسینی ساوجی، به کوشش علی اکبر صفری، سال بیستم، شماره دوم و سوم، پیاپی ۷۶-۷۷، صص ۱۲۹-۱۴۶.
- طبقات اعلام الشیعة: نقباء البشر فی القرن الرابع عشر، محمد محسن آقابزرگ طهرانی، تحقیق محمد طباطبایی بهبهانی (منصور)، تهران: مکتبه متحف مرکز وثائق مجلس الشوری الاسلامی، مشهد: مجمع البحوث الاسلامیة، ۱۴۳۸، ج ۴
- گنجینه دانشمندان، محمد شریف رازی، تهران، منشورات اسلامیه، ۱۳۵۳، ج ۵
- تکمله نجوم السماء، محمد علی بن محمد صادق آزاد کشمیری، قم، مکتبه بصیرتی، ۱۳۹۴ق، ج ۲.